

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет економічних наук
Кафедра фінансів

Кваліфікаційна робота
освітній ступінь – бакалавр
на тему: **«ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВАЛЮТНОГО
РИНКУ УКРАЇНИ»**

Спеціальності:

072 Фінанси, банківська справа та страхування

Юшковський Макар Дмитрович

Керівник: Івахненко С.В.

доктор економічних наук, професор

Рецензент: Кубік Я.В.

(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою «_»

Секретар ЕК Донкоглова Н.А.

«_____» _____ 2024 р.

Київ - 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ	6
1.1. Суть, складові та учасники валютного ринку.....	6
1.2. Інструменти на валютному ринку.....	10
1.3. Класифікація операцій на валютному ринку	14
Висновок до розділу 1	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ	19
2.1. Динаміка та тенденції валютного ринку України	19
2.2. Фактори, що впливають на роботу на валютного ринку	26
2.3. Основні проблеми функціонування валютного ринку України	30
Висновок до розділу 2	35
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ	37
3.1. Методичні підходи до прогнозування розвитку валютного ринку України .	37
3.2. Напрями вдосконалення валютного контролю в Україні.....	47
3.3 Рекомендації з покращення функціонування валютного ринку України	50
Висновок до розділу 3	52
ВИСНОВОК	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57
ДОДАТКИ	61

ВСТУП

У системі міжнародних економічних відносин валютний ринок виступає важливою складовою, що регулює обмін валют між країнами. Розвиток його інфраструктури та ефективне управління є необхідною передумовою для створення відкритої ринкової економіки, спроможної забезпечити необхідні стимули для ефективної діяльності суб'єктів господарювання в міжнародній сфері. Розглядаючи економічну систему країни, важливо розглядати валютний ринок як засіб для здійснення зовнішньоекономічної діяльності та вирішення пов'язаних із цим завдань, таких як забезпечення фінансової стабільності та збалансованого обсягу валютних операцій. Досягнення цих цілей передбачає ефективне регулювання функціонування валютного ринку, спрямоване на підтримку оптимальних обмінних курсів, забезпечення прозорості та стабільності валютних операцій та запобігання валютним кризам.

Протягом останніх років вітчизняна банківська система пережила значні випробування через низку негативних подій. Починаючи з 2020 року, ці випробування включали поширення пандемії COVID-19 та обумовлені ним карантинні обмеження, а також збройну агресію з боку країни-агресора, що призвела до оголошення воєнного стану в Україні 24 лютого 2022 року. Дані події спричинили значний стрес, невизначеність і велику волатильність на ринку та, крім того, суттєво вплинули на стабільність банківського сектору та валютного ринку, створюючи серйозні виклики для їхнього функціонування.

Наразі проблеми, пов'язані з регулюванням валюти, стають особливо актуальними і стають об'єктом уваги не лише економістів та аналітиків, а й вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема Ю. Заволока, О. Кузьменко, В. Кузьменко [5], Н. С. Шапран [23], Ю. Коваленко, Я. Белінська [1], О. Шишкіна [25], [26], А. Коломієць [7], О. Костюнік, Д. Рудий [8], О. Г. Чубарь, А. В. Лозицька [22], С. С. Поліщук, М. О. Йовенко, І. Ю. Галич [15], С. Басу, А. Мухерджі, С.

Кліванський [31], Джордж Е. П. Бокс, Гвілім М. Дженкінс [32], Г. Скотт [34] тощо. У своїх працях вони аналізують вплив сучасної політичної та економічної ситуації на валютний курс, експорт і імпорт товарів та послуг, а також інші аспекти валютного ринку, які можуть впливати на економічну стабільність країни. Такі наукові дослідження є важливим інструментом для розуміння та аналізу сучасних економічних викликів, що стосуються валютних ринків особливо в умовах економічної нестабільності.

Метою написання дипломної роботи є дослідження проблем та перспектив розвитку валютного ринку України з метою виявлення факторів, що впливають на його функціонування, та визначення можливих шляхів оптимізації цього процесу для забезпечення стабільності та ефективності національної валютної системи.

Для досягнення поставленої мети було визначення наступні завдання:

- 1) визначити теоретичні підходи та сутність валютного ринку;
- 2) визначити основні інструменти валютного ринку;
- 3) здійснити класифікацію операцій на валютному ринку;
- 4) проаналізувати ключові показники розвитку валютного ринку;
- 5) дослідити чинники, що впливають на діяльність на валютному ринку;
- 6) визначити проблеми у функціонуванні валютного ринку України;
- 7) дослідити основні методичні підходи щодо прогнозування розвитку валютного ринку України;
- 8) сформулювати шляхи вдосконалення валютного контролю в Україні;
- 9) розробити рекомендації щодо вдосконалення функціонування валютного ринку України.

Об'єктом даного дослідження є проблеми та перспективні напрямки функціонування валютного ринку України.

Предметом дослідження є аналіз поточного стану та розробка теоретичних методичних підходів до забезпечення розвитку валютного ринку України.

Методологічною базою кваліфікаційної роботи є праці провідних науковців у галузі економіки та фінансів як в Україні, так і за кордоном. Методологія дослідження включає аналіз теоретичних та практичних аспектів валютного ринку, який підкріплюється нормативно-правовими документами, що регулюють даний сектор. Для забезпечення достовірності та обґрунтованості досліджень у роботі використовуються статистичні дані, доступні на офіційних веб-порталах Національного банку України та Міністерства фінансів України. Такий комплексний підхід дозволяє отримати об'єктивні дані та висновки, що сприяють розвитку та удосконаленню функціонування валютного ринку України.

У ході дослідження застосовувалися різноманітні методи аналізу економічних явищ: аналіз літературних джерел при визначенні сутності валютного ринку; метод узагальнення для дослідження ефективних інструментів валютного ринку; метод систематизації для класифікації основних операцій на валютному ринку; аналіз статистичних даних для дослідження ключових показників розвитку валютного ринку; аналіз нормативно-правових актів для виявлення чинників, що впливають на діяльність на валютному ринку; моделювання та прогнозування валютного курсу для визначення оптимальної моделі для прогнозування розвитку валютного ринку України.

Інформаційну базу дослідження складають праці вітчизняних та зарубіжних науковців, нормативно-правові акти та статистичні дані Національного банку України та Міністерства фінансів України.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота включає в себе вступ, три розділи, висновок та перелік використаних джерел. Загальний обсяг роботи: 62 сторінки, 10 рисунків, 6 таблиць, 35 використаних джерел і 1 додаток.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ

1.1. Суть, складові та учасники валютного ринку

Валютний ринок відіграє важливу роль у економічній стратегії країни. Останні десятиліття світової та вітчизняної економіки характеризуються значним зростанням глобального обороту капіталу та збільшенням впливу валютно-фінансових відносин. У даному контексті валютний ринок є важливим елементом фінансової системи країни, що відображає гнучкість фінансової системи та її здатність швидко адаптуватися до змін у економічному та політичному середовищі, а також до зовнішніх впливів.

Валютний ринок є важливим елементом сучасної економічної системи, який визначається значною складністю та різноманітністю його функцій та впливу на глобальні фінансові процеси. На думку Л.А. Васютинської він представляє собою «специфічний механізм обміну грошовими та фінансовими ресурсами між різними суб'єктами економіки на міжнародному рівні» [3]. Завдяки валютному ринку здійснюється конвертація валют, визначення їх курсів, управління валютними ризиками та здійснення різноманітних операцій з обміну та купівлі-продажу валютних активів.

У кожній країні валютний ринок має певні особливості, що визначаються національними економічними, фінансовими та політичними умовами. В Україні валютний ринок також є предметом інтенсивного аналізу через значущий вплив на функціонування фінансово-економічної системи та економічну безпеку країни. Він відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності національної валюти, розвитку зовнішньоекономічних зв'язків, торгівлі та інвестиційного клімату.

У сучасних наукових та міжнародних джерелах спостерігається відсутність єдиного підходу до визначення поняття «валютний ринок», що свідчить про його складність та різноманітність інтерпретацій. О. Булкот пропонує визначення валютного ринку як унікальної «системи економічних відносин, що здійснює передачу прав власності на валюту та валютні цінності від продавця до покупця». Даний процес спрямований на отримання очікуваної економічної вигоди шляхом узгодження попиту та пропозиції в спеціально організованих центрах, де застосовуються передові інформаційні та телекомунікаційні системи [2].

Законодавство України розглядає валютний ринок як платформу для різноманітних операцій, включаючи використання валютних цінностей у міжнародному обігу як засобу платежу, передачу заборгованостей та інші зобов'язання, які мають валютні цінності як об'єкт, що охоплює операції з ввезення, переказу та пересилання валютних цінностей на територію України, а також їх вивезення, переказ та пересилання за межі країни. Слід відзначити, що в українських нормативно-правових актах валюту визначається як засіб обміну цінностями, що залежить від географічного розташування суб'єктів з відповідними повноваженнями. Таке ж визначення характеру валютних цінностей міститься в Законі України «Про Національний банк України», де їх описується як матеріальні об'єкти, використовувані у валютно-фінансових відносинах. Іншими словами, хоча валюта і валютні цінності розглядаються як синоніми, в українському правовому контексті основною термінологічною категорією є «валютні цінності» [20].

Сутність валютного ринку проявляється у виконанні ряду ключових функцій, які відображають важливість цього ринку у світовій економіці. Валютний ринок є не лише платформою для обміну валют, але й механізмом мінімізації ризику, регулювання валютних курсів та забезпечення своєчасних міжнародних розрахунків. Валютний ринок формує взаємодію між учасниками, забезпечуючи їм можливість не лише обміну валют, а й використання валютних деривативів для хеджування ризиків. Такий комплекс функцій робить його важливим гравцем у

глобальній фінансовій системі, де кожна операція має значний вплив на світові економічні процеси.

Важливим аспектом є також диверсифікація валютних резервів, що дозволяє підприємствам, банкам та державі обмінювати одні валюти на інші та формувати портфель валютних вкладень. Також валютний ринок надає можливість отримання прибутку для його учасників через різницю в обмінних курсах під час обміну іноземних валют. Валютний ринок відіграє ключову роль у подальшому розвитку міжнародного розподілу праці та збільшенні обсягів міжнародної торгівлі. Його сутність полягає в забезпеченні можливості реалізації валютної політики для державного регулювання економічних процесів на рівнях як національному, так і світовому. Валютний ринок є важливим механізмом, що відображає складну систему економічних відносин між учасниками, орієнтованих на проведення операцій з купівлі-продажу іноземних валют, цінних паперів, фінансових деривативів тощо.

Валютні ринки представляють собою складну систему фінансових відносин, яка включає різні структурні елементи (рис. 1.1). Наприклад, одним із широко використовуваних підходів є поділ на конверсійні ринки, де відбувається обмін однієї валюти на іншу з метою здійснення платежів та торгівлі, та ринки валютних капіталів, де відбуваються операції з інвестування та спекуляції на зміни валютних курсів.

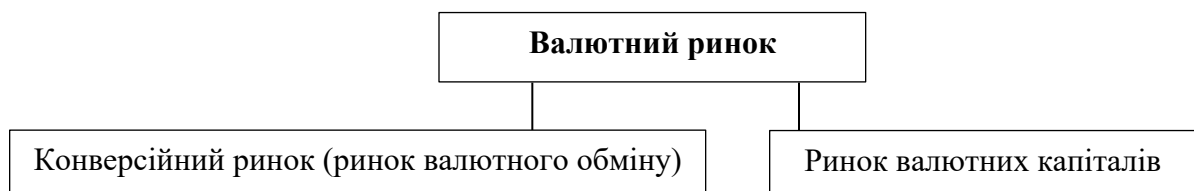

Рисунок 1.1 Структурні елементи валютного ринку

Джерело: складено автором на основі [6].

У сучасному контексті валютний ринок є важливим елементом світової економічної системи, виконуючи функції міжнародної грошової платіжної системи та сприяючи реалізації міжнародних інвестицій та торгівлі. Він становить основу для обслуговування як компаній, зайнятих зовнішньоекономічною діяльністю, так і великих міжнародних потоків капіталу, перетворюючи раніше національні фінансові центри на єдиний глобальний міжнародний ринок. Його складна структура охоплює різні сфери розповсюдження, рівні організованості та мінливість суб'єктів, що визначає його вплив на всі аспекти суспільного життя (рис. 1.2).

Рисунок 1.2 Структура та учасники валютного ринку

Джерело: складено автором на основі [3].

Учасники валютного ринку відіграють ключову роль у формуванні і розвитку цієї складної системи економічних відносин. Вони можуть бути різні за своєю природою та функціями, але всі вони спрямовані на здійснення операцій з валютними цінностями та впливають на динаміку ринку. Міжнародні організації, такі як Міжнародний валютний фонд, впливають на глобальний валютний ринок шляхом розробки політики та стандартів, що регулюють міжнародні валютні відносини. Транснаціональні корпорації мають вплив на ринок через свої обсяги міжнародної торгівлі та інвестицій. Національні валютні ринки регулюються органами державної влади, такими як центральні банки та фінансові регулятори. Фінансові посередники, такі як банки та інші фінансові установи, забезпечують ліквідність ринку та обслуговують потреби клієнтів у валютних операціях.

Підприємства та домогосподарства також виступають як учасники валютного ринку, здійснюючи операції з валютами в рамках своєї діяльності, такі як міжнародна торгівля та інвестування. Усі учасники разом формують інституційну структуру валютного ринку, яка визначає його функціонування та впливає на динаміку валютних курсів та інші аспекти економічних відносин.

1.2. Інструменти на валютному ринку

У сучасних умовах глобалізації та постійних змін у фінансовій сфері інструменти валютного ринку відіграють важливу роль у функціонуванні світової економіки. Вони є ключовими механізмами регулювання валютних відносин, визначають курсову динаміку та впливають на міжнародні торгівельні операції та капіталовкладення. Розуміння та використання цих інструментів є необхідним для ефективного управління ризиками, здійснення міжнародних розрахунків та забезпечення стабільності валютного ринку.

Однією з важливих складових системи валютного регулювання, як зазначають О. Манжура, Н. Краус, К. Краус, є її інституціональне забезпечення, що

становить сукупність державних органів, спрямованих на забезпечення ефективної роботи у цій сфері. Валютне регулювання виступає як механізм управління взаємовідносинами між суб'єктами фінансово-економічної діяльності, пов'язаними з використанням валютних ресурсів, через регулювання міжнародних розрахунків та проведення валютних операцій, що визначається як національним законодавством, так і міжнародними договорами. Система національного валютного регулювання взаємодіє з системою валютних відносин у межах країни, регульованих відповідним національним законодавством і міжнародними нормами. Основна мета цієї системи полягає у формуванні та підтримці ефективної валютної політики, яка б забезпечувала стабільність та захист національної валюти, а також необхідний рівень валютних резервів країни [10].

Необхідно відзначити, що в контексті світової економіки інструменти валютного регулювання постійно модернізуються і зазнають еволюції. Даний процес є важливим, оскільки відображає реакцію на зміни в глобальній фінансовій системі, а також віддзеркалює потреби країн у забезпеченні стабільності та конкурентоспроможності їх валютних ринків.

Перша тенденція полягає в тому, що інструменти фінансових репресій, які раніше використовувалися для контролю валютних ринків, поступово заміщуються більш прозорими та ефективними економічними механізмами. Таке заміщення відбувається в контексті загального руху до відкритого ринкового середовища та сприяє покращенню умов для міжнародної торгівлі та інвестицій.

Друга тенденція полягає в тому, що розвинені країни стають більш креативними у використанні різноманітних інструментів валютного регулювання. Вони все частіше віддають перевагу економічним засобам регулювання, таким як валютні операції на ринку та монетарна політика, замість традиційних методів контролю. Крім того, країни з незрілими ринковими відносинами також активно розвивають свої інструменти валютного регулювання. Вони використовують

комбінацію ринкових та неринкових інструментів для забезпечення стабільності своїх валютних ринків та підтримки економічного зростання.

Економічні інструменти відіграють ключову роль у виправленні та керуванні ринковою динамікою валютного курсу на рівні макроекономіки (рис. 1.3). Вони спрямовані на запобігання виникненню небажаних тенденцій на внутрішньому валютному ринку та регулювання балансу попиту і пропозиції на іноземну валюту. Суть їхньої діяльності полягає в забезпеченні стабільності та ефективності валютних відносин, що є важливими для збереження фінансової рівноваги та здорового функціонування економіки.

Рисунок 1.3 Класифікація інструментів регулювання валютного ринку
Джерело: складено автором на основі [9].

У високорозвинених ринкових економіках, зокрема за даними міжнародної практики, контроль та вплив на динаміку валютного курсу здійснюються шляхом використання різних інструментів, спрямованих на мінімізацію ризиків, пов'язаних з коливаннями курсів валют. Серед таких інструментів особливе місце належить деривативам, які включають у себе ф'ючерси, форварди, свопи та опціони. Такі фінансові інструменти є важливими елементами фінансової стратегії компаній та інвесторів, оскільки вони дозволяють захистити від коливань валютних курсів та зменшити ризики фінансових втрат. Наприклад, Н.М. Краус, К.М. Краус та П.О. Нікіфоров [9] вважають, що «укладання форвардних угод дозволяє забезпечити стабільність цін на майбутні валютні операції», тоді як опціони надають право, але не зобов'язання купувати чи продавати валюту за певною ціною протягом певного періоду.

Контроль за ціною контрактів є ключовим елементом функціонування фінансових ринків, особливо в контексті валютного ринку, що здійснюється шляхом встановлення обмежень на відкриття позицій під час торговельного дня, щоб уникнути раптових змін у вартості базового активу, який в даному випадку є валютою. Дані обмеження мають на меті забезпечити стабільність цін на ринку та запобігти надмірній волатильності. У зв'язку з цим, такі фінансові інструменти, як ф'ючерси, форварди, свопи та опціони, є важливими з точки зору контролю за ціною на валютному ринку. Вони дозволяють учасникам ринку захищати себе від ризиків, пов'язаних зі змінами валютного курсу, та забезпечують більшу прозорість і ефективність торгівлі.

Другий набір інструментів, що відноситься до фінансових репресій, охоплює валютні обмеження та валютний контроль. Такі механізми передбачають встановлення прямих законодавчих обмежень на здійснення операцій з купівлі-продажу іноземної валюти на ринку. Вони можуть бути використані урядами для контролю за обсягами та напрямками валютних операцій, що здійснюються в країні. Обмеження можуть включати валютні квоти, обмеження на обмін валюти, валютні

ліцензії тощо. Дані заходи спрямовані на зменшення валютних ризиків та стабілізацію фінансової системи країни, але також можуть мати вплив на вільний рух капіталу та міжнародну торгівлю.

Таким чином, інструменти валютного ринку є невід'ємною складовою сучасної фінансової системи та важливим засобом регулювання валютних відносин у міжнародному та національному масштабах. Визначені інструменти дозволяють учасникам ринку мінімізувати ризики, забезпечують своєчасні міжнародні розрахунки, регулюють валютні курси, допомагають у хеджуванні валютних ризиків та використовуються для різноманітних фінансових операцій. За допомогою цих інструментів відбувається стабілізація валютного ринку, а також вона сприяє розвитку міжнародної торгівлі та інвестицій. Однак важливо розуміти, що вибір конкретних інструментів та їх використання залежить від мети, потреб та стратегії кожного учасника ринку, а також від загального економічного та політичного контексту. Тому важливо постійно вдосконалювати розуміння та адаптувати інструменти валютного ринку до змінних умов, що визначаються національними та міжнародними фінансовими реаліями.

1.3. Класифікація операцій на валютному ринку

Сучасний розвиток валютних ринків характеризується швидкістю та динамічністю розвитку цього фінансового сектора. Такий розвиток обумовлений не лише технологічними інноваціями, але й глибокими змінами у глобальній економіці, структурою фінансових інструментів та розширенням спектру банківських послуг. В умовах такого прискореного темпу розвитку валютних операцій виникає потреба у їх постійній адаптації та модифікації, щоб відповідати вимогам сучасності. Процес адаптації та розвитку валютних операцій породжує необхідність застосування різних класифікаційних ознак для їх систематизації. Різноманітність та складність валютних операцій спонукають до створення нових

класифікаційних критеріїв з метою кращого розуміння та аналізу фінансових взаємозв'язків. Даний підхід сприяє ефективнішому використанню валютних операцій у стратегічному фінансовому плануванні та управлінні ризиками.

Таким чином, у зв'язку з швидким технологічним прогресом та зростаючими вимогами ринку, інструменти валютного ринку постійно еволюціонують та адаптуються до нових умов. Тому систематизація та класифікація валютних операцій стає важливим завданням для розуміння їхньої природи та впливу на фінансову систему в цілому (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 Класифікація операцій на валютному ринку

Назва операції	Ознака	Характеристика
Касові платежі	Термін здійснення платежу	Передбачають негайний обмін валюти та здійснення платежів у реальному часі
Строкові платежі		Здійснення платежів у певний строк після укладення угоди
Спот	Механізм здійснення операцій	Операції, де обмін валют відбувається за поточним курсом на момент укладення угоди
Форвард		Операції, де сторони угоди домовляються про обмін валют за фіксованою ціною в майбутньому
Ф'ючерс		Передбачає купівлю або продаж валюти за фіксованою ціною у майбутньому
Опціон		Операції, де одна сторона отримує право, але не зобов'язана, купити або продати валюту у майбутньому за певною ціною
Платежі за міжнародними розрахунками	Цільове призначення	Спрямовані на отримання валюти для здійснення міжнародних платежів та розрахунків
Страховання від валютного ризику		Захист від валютних коливань та мінімізацію фінансових втрат
Операції з одержання прибутку		Спрямовані на отримання прибутку від різниці у валютних курсах або фінансових операціях
Безготівкові операції	Форма здійснення	Операції, що здійснюються за допомогою безготівкових засобів, таких як банківські перекази
Готівкові операції		Операції, що передбачають обмін готівки валюти у фізичному вигляді
Оптові операції	Масштаби операцій	Операції, які виконуються на великі суми валют або для великих підприємств та установ
Роздрібні операції		Операції, що виконуються на невеликі суми валют або для індивідуальних клієнтів

Джерело: складено автором на основі [9].

Зважаючи на різноманітність підходів до класифікації валютних операцій важливо враховувати різні аспекти, такі як їхні економічні цілі, механізми виконання та наслідки для ринкових учасників. При класифікації валютних операцій, необхідно враховувати комплексний набір ознак, які включають терміни виконання платежів, механізми операцій (наприклад, спотові, форвардні, ф'ючерсні або опціонні), їхнє призначення (наприклад, платежі за міжнародними розрахунками, страхування від валютного ризику), тощо. Проте, також слід враховувати, що валютні операції поділяються на основні та допоміжні.

Основні валютні операції відкривають шлях до отримання прибутку, зменшення ризику, розширення активів та пасивів, а також вирішення фінансових зобов'язань перед контрагентами. Серед них слід виокремити конверсійні операції, що включають в себе обмін валют для здійснення різних фінансових та комерційних операцій, наприклад, купівля або продаж валюти для здійснення платежів за товари або послуги, інвестування в іноземні активи або забезпечення операцій з міжнародною торгівлею. Операції, пов'язані з переміщенням валютних капіталів, включають в себе такі операції, як переказ коштів між різними країнами, інвестування в іноземні цінні папери або депозити, а також кредитування в іноземних валютах.

У свою чергу операції з організації міжнародних розрахунків є важливим елементом для бізнесу, який веде торгівлю або надає послуги на міжнародному ринку. Такі операції дозволяють здійснювати оплату за товари і послуги, а також отримувати платежі в іноземній валюті. Враховуючи значення цих операцій для різноманітних фінансових та комерційних потреб, їх вивчення та систематизація дозволяють ефективніше управляти ризиками та здійснювати операції на валютному ринку.

Допоміжні валютні операції є необхідною складовою функціонування банківської системи, оскільки вони спрямовані на забезпечення різноманітних

потреб клієнтів і підтримку операційного бізнесу банку. Одним із основних напрямків цих операцій є відкриття та обслуговування валютних рахунків для клієнтів, що дозволяє їм проводити операції у різних валютах та здійснювати міжнародні платежі. Банки також укладають кореспондентські відносини з іншими банками, щоб полегшити міжбанківські та міжнародні фінансові операції.

Крім того, допоміжні валютні операції включають в себе неторговельні операції, такі як управління валютними резервами та укладання валютних угод для забезпечення фінансової стабільності банку. Дані операції допомагають банкам зберігати ліквідність та фінансову стійкість в умовах валютних коливань та економічних труднощів. Усі ці дії спрямовані на забезпечення ефективного та надійного функціонування банківської системи як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях, а також на задоволення потреб клієнтів та забезпечення їхніх фінансових інтересів. Таким чином, у валютних ринкових операціях ключовою є їх класифікація, що дозволяє систематизувати різні види та цілі операцій. Підхід до класифікації валютних операцій має бути комплексним і системним, враховуючи їх економічний зміст та роль у функціонуванні ринків.

Основні операції включають ті, що становлять основний напрямок роботи валютних ринків, такі як конверсійні операції, переміщення валютного капіталу та міжнародні розрахунки. З іншого боку, як зазначає О. В. Булкот [2], допоміжні операції «спрямовані на забезпечення ефективності основних операцій та розширення асортименту послуг банків на ринку». Важливою складовою класифікації є також відмежування базових операцій, які є основними для ринків, від вторинних, які виникають в результаті або доповнюють перші. Отже, такий підхід до класифікації не лише допомагає зрозуміти різноманіття валютних операцій, а й дає можливість аналізувати роль банків у їхньому здійсненні.

Висновок до розділу 1

Валютний ринок є ключовим елементом економічної стратегії країни, особливо в умовах глобалізації та зростаючого впливу валютно-фінансових відносин. Він складається з різних структурних елементів, таких як конверсійні ринки та ринки валютних капіталів, які відображають різноманітність операцій та функцій валютного ринку. Учасники валютного ринку, такі як міжнародні організації, транснаціональні корпорації, національні валютні ринки та фінансові посередники, впливають на його динаміку та розвиток. Тому учасники валютного ринку разом утворюють інституційну структуру валютного ринку, яка визначає його функціонування та впливає на економічні відносини в цілому.

Інструменти валютного ринку є не лише необхідною складовою фінансової системи, але й ключовим механізмом регулювання валютних відносин. Вони дозволяють учасникам ринку зменшувати ризики, забезпечують швидкі та ефективні міжнародні розрахунки, впливають на валютні курси і служать інструментом для захисту від валютних ризиків. Стабільність на валютному ринку сприяє розвитку міжнародної торгівлі та інвестицій. Однак вибір конкретних інструментів та їх використання залежить від потреб кожного учасника ринку і контексту сучасної економіки та політики. Тому важливо постійно адаптувати та вдосконалювати розуміння інструментів валютного ринку для оптимального використання в умовах змін.

Різноманітність операцій на валютному ринку дозволяє їх класифікувати залежно від різних ознак, таких як терміни здійснення платежів, механізми виконання та призначення. Наведена у роботі класифікація враховує економічні цілі та наслідки для учасників ринку. Основні операції спрямовані на отримання прибутку, зменшення ризику та розвиток бізнесу, в той час як допоміжні операції підтримують функціонування банківської системи та задовольняють потреби клієнтів.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

2.1. Динаміка та тенденції валютного ринку України

Через повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України Указом Президента України було введено воєнний стан [17]. Тоді ж Національним банком України (НБУ) було прийнято Постанову «Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану» [19]. Даним нормативно-правовим актом встановлювався повністю новий порядок функціонування банківської системи України на майбутнє. Згідно з Постановою, банки мали забезпечувати неперервну роботу всіх своїх відділень, за умови, що немає прямої загрози життю та здоров'ю працівників та клієнтів. Також вони зобов'язувалися забезпечити вільний доступ власників до своїх сейфових скриньок. Проте, не було накладено обмежень на безготівкові розрахунки. Національний банк України згідно з цією постановою зобов'язувався надавати підтримку банкам для постійного поповнення банкоматів готівкою.

В контексті забезпечення фінансової стабільності та ліквідності в умовах війни, НБУ прийняв ряд заходів для підтримки банківської системи. Один із таких заходів полягав у введенні механізму бланкового рефінансування для банків, що дозволило їм отримувати необхідну ліквідність від центрального банку. Крім того, НБУ скасував обмеження на строк та обсяги рефінансування, надавши можливість продовжити його на календарний рік, що допомогло банкам зберегти стійкість у фінансових операціях. З метою зменшення панічних настроїв серед населення та забезпечення стабільності банківської системи, НБУ також ввів обмеження на зняття готівки з банківських рахунків у розмірі не більше 100 тис. грн., що

спрямовувалося на збереження фінансових ресурсів в банках та запобігання можливим випадкам паніки та масового виведення коштів з банківської системи.

У свою чергу Верховною Радою України прийнято ініційований регулятором Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення державного регулювання ринків фінансових послуг», який регулює ринки фінансових послуг і впроваджує концепцію відповідального кредитування. Основні зміни, внесені цим законом, включають обмеження вартості кредиту для споживачів, встановлення мінімальних вимог до перевірки кредитоспроможності, обов'язкове зазначення процентної ставки в угоді та передачу інформації про кредити в бюро кредитних історій. Крім того, даний закон забороняє умову про одностороннє продовження строку користування кредитом, вимагаючи для цього додаткового угоди між сторонами.

В Україні валютний ринок відіграє ключову роль у забезпеченні економічної стабільності та макроекономічного розвитку. Рух курсів національної валюти відносно іноземних та зміни в обмінному курсі можуть впливати на ціни на імпортні товари та послуги, що в свою чергу впливає на загальний рівень інфляції. Тому розуміння взаємозв'язку між інфляцією та валютним ринком є важливим для ефективного аналізу економічної ситуації країни.

У даному контексті, використання індексу споживчих цін (ІСЦ) виступає як ключовий інструмент для оцінки та моніторингу рівня інфляції. Він дозволяє визначити темпи змін у середній ціновій динаміці споживчих товарів та послуг у порівнянні з попереднім періодом. Індекс споживчих цін є важливим економічним показником, оскільки він відображає вплив інфляції на покупців, підприємства та урядові органи. Детальний аналіз динаміки ІСЦ допомагає зрозуміти тенденції у розвитку економіки та приймати обґрунтовані рішення у сфері фінансів та господарства (рис. 2.1).

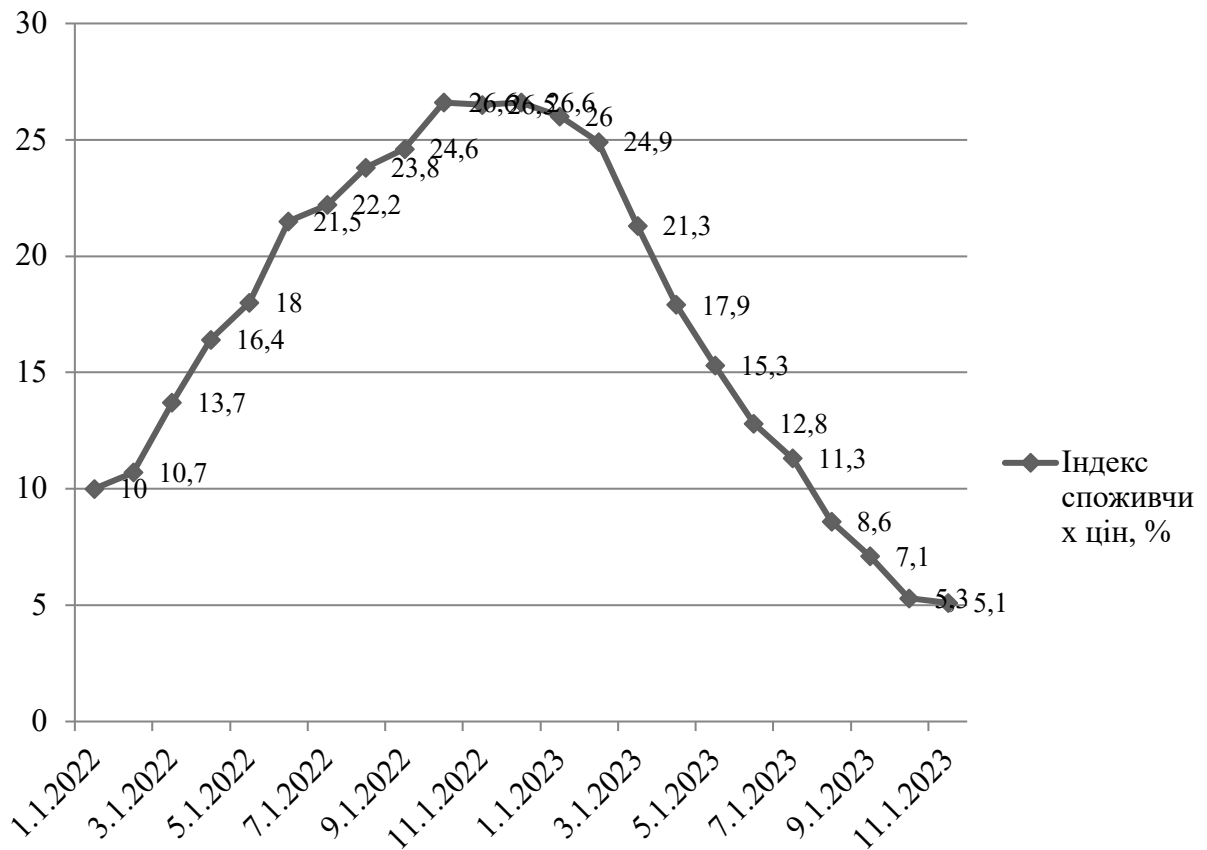

Рисунок 2.1 Динаміка зміни індексу споживчих цін у 2022-2023 рр.

Джерело: складено автором на основі [14].

Отже, протягом аналізованого періоду спостерігається стабільне зниження рівня інфляції, що свідчить про певне зміцнення економічної стабільності країни. За офіційними даними Державної служби статистики України, у листопаді 2023 року споживча інфляція у річному вимірі скоротилася до 5,1%, порівняно з 5,3% у попередньому місяці. Щодо місячного виміру (в порівнянні з жовтнем), ціни виростили на 0,5%, що свідчить про тенденцію до стабілізації цінового рівня, що може бути сприятливим фактором для економічного зростання та розвитку.

Слід зазначити, що у контексті валютного ринку, міжнародні резерви України виступають важливим фактором, який впливає на курсові коливання та стабільність національної валюти. При належному управлінні ресурсами Україна може

забезпечити стійкість курсу гривні та зберегти конкурентоспроможність на міжнародному ринку. Аналіз динаміки міжнародних резервів у взаємодії зі станом валютного ринку надає можливість розуміти та прогнозувати тенденції в цьому сегменті економіки (рис. 2.2).

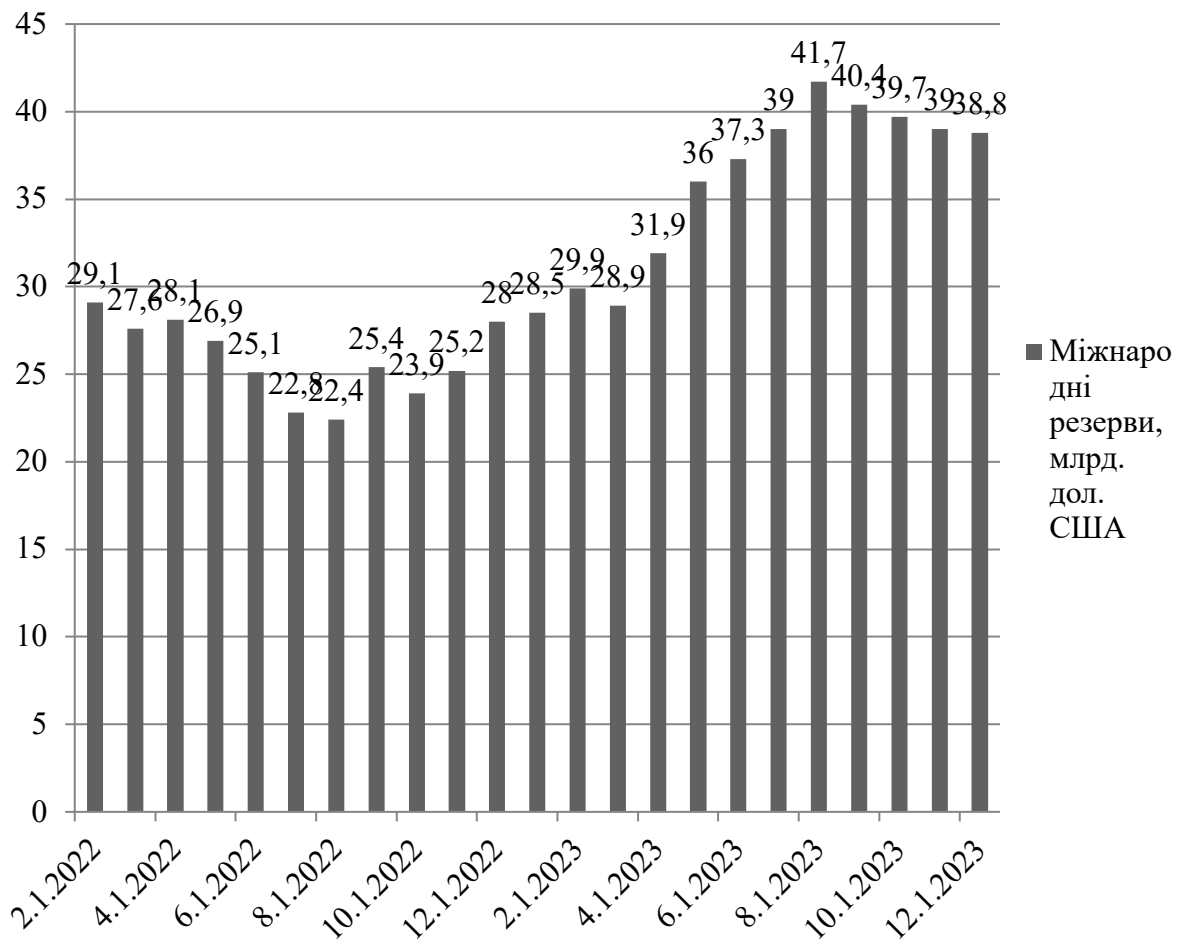

Рисунок 2.2 Міжнародні резерви України у 2022-2023 рр.

Джерело: складено автором на основі [14].

Загальний аналіз міжнародних резервів України у період 2022-2023 рр. свідчить про важливі та динамічні зміни в фінансовій політиці країни. У листопаді 2023 року спостерігався чистий продаж валюти Національним банком України на

суму 2,45 млрд. дол. США, що свідчить про активну роль регулятора на валютному ринку. Великий обсяг оплати за обслуговування та погашення державного боргу, включаючи зобов'язання перед міжнародними кредиторами, ставить певний тиск на національні фінансові ресурси. Проте важливо відзначити, що перехід від фіксованого до гнучкого обмінного курсу гривні в 2023 році не супроводжувався значною девальвацією, що свідчить про ефективність валютної політики. Підтримка стабільності курсу гривні здійснювалася за рахунок активного втручання регулятора на валютному ринку. Навіть за умов високих витрат на погашення боргу та активне втручання національного банку, поточний рівень міжнародних резервів забезпечує достатнє фінансування майбутнього імпорту, що свідчить про певний ступінь стійкості фінансової системи України. Таким чином, не зважаючи на виклики та зміни на міжнародному ринку, міжнародні резерви України залишаються важливим інструментом для забезпечення фінансової стабільності та платоспроможності країни.

В ході проведення дослідження важливо також враховувати вплив валютного ринку на надходження податків та митних зборів. Зміни в обмінному курсі та міжнародних торгівельних операціях можуть впливати на обсяги і вартість імпортованих товарів, а отже, і на податкові надходження від їх оподаткування. При аналізі динаміки надходжень ПДВ з ввезених товарів слід враховувати валютні коливання та їх можливий вплив на обсяги зовнішньоекономічної діяльності та митні доходи. Також важливо враховувати стабільність національної валюти та її обмінного курсу, оскільки це може мати вирішальне значення для експортно-імпортних операцій та загального фінансового стану країни. Тому, аналізуючи надходження ПДВ з ввезених товарів, важливо враховувати не лише внутрішні, а й зовнішні фактори, які впливають на валютний ринок та міжнародні торгівельні операції (рис. 2.3).

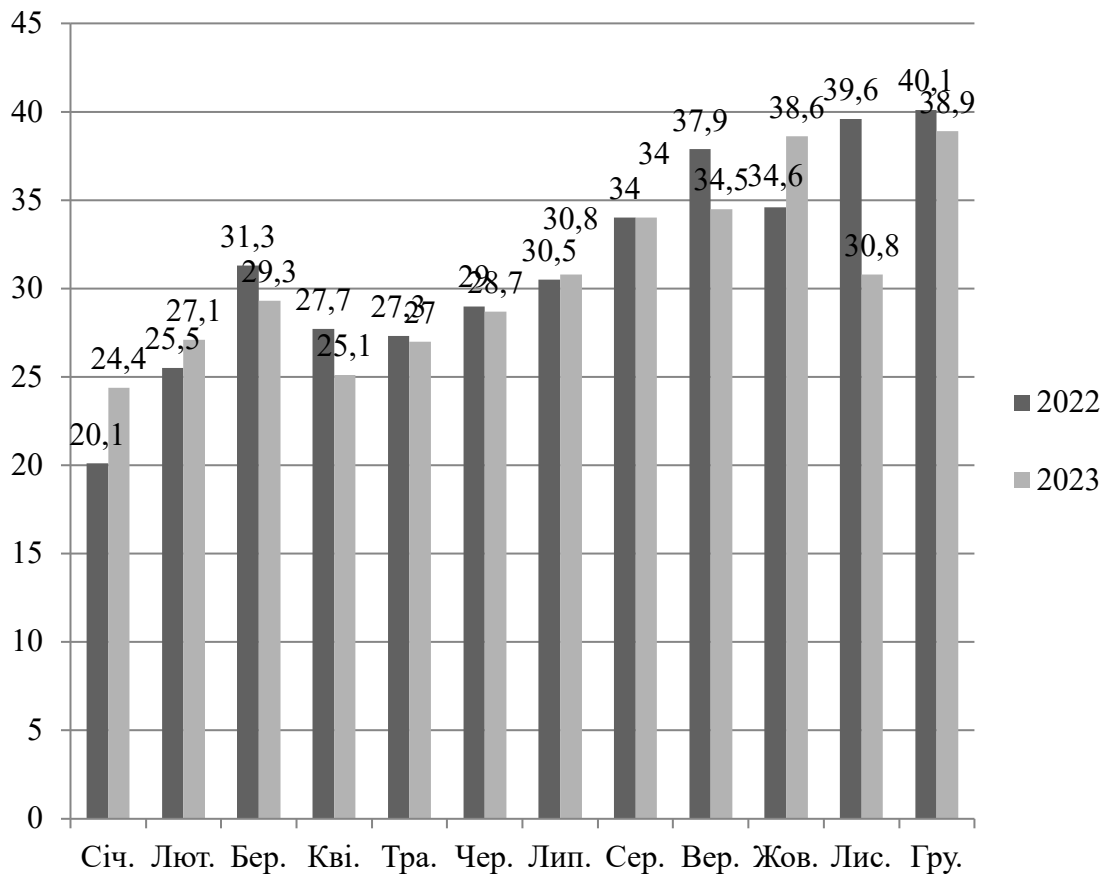

Рисунок 2.3 Надходження ПДВ з ввезених на митну територію України товарів протягом 2022-2023 рр.

Джерело: складено автором на основі [14].

У свою чергу аналіз видатків Державного бюджету України за функціональною класифікацією не може бути повністю розглянутим окремо від контексту валютного ринку. Валютний ринок грає ключову роль у функціонуванні економіки країни, впливаючи на обсяги і структуру фінансових потоків, зокрема, щодо міжнародних операцій, зовнішньої торгівлі та валютних резервів. Потужний валютний ринок впливає на обсяг і стабільність надходження податків, залежно від курсових ризиків, зокрема на валютні операції та зовнішньоекономічну діяльність. Тому розвиток валютного ринку є важливими факторами для забезпечення фінансової стабільності та ефективного функціонування бюджетної системи країни. Отже, при аналізі видатків Державного бюджету слід урахувувати вплив валютного

ринку на формування доходів та витрат, а також враховувати стратегічні кроки та політичні рішення, спрямовані на забезпечення стабільності та розвитку валютного сектору (рис. 2.4).

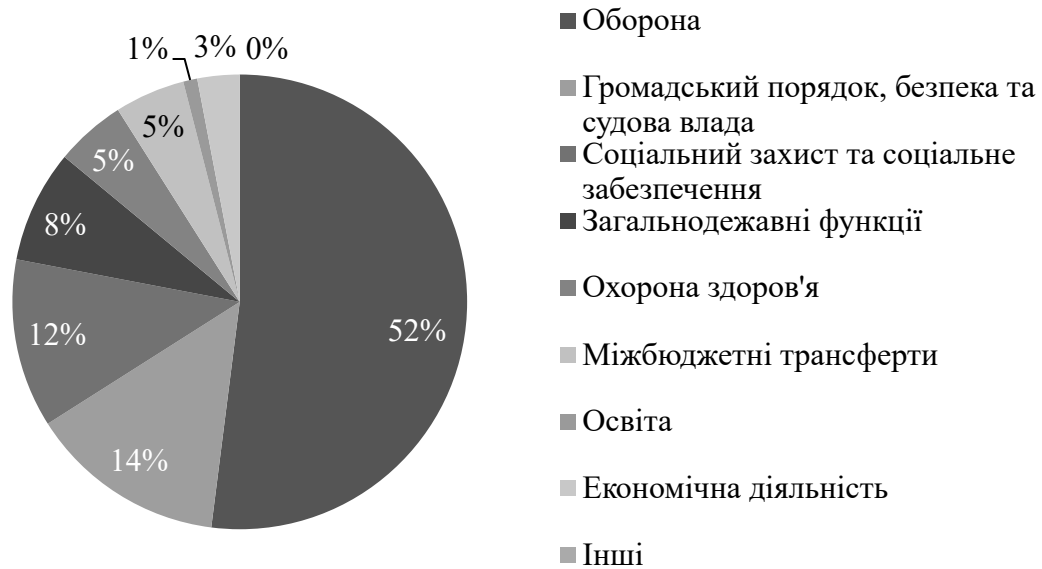

Рисунок 2.4 Видатки Державного бюджету України протягом 2023 року
Джерело: складено автором на основі [14].

Таким чином, у 2023 році значна частина видатків Державного бюджету України була спрямована на оборону та безпеку держави (51,7%) і на соціальну сферу (12,1%). Серед соціальних видатків найбільші суми були спрямовані на забезпечення пенсій, соціальний захист громадян у складних життєвих обставинах, підтримку малозабезпечених сімей, дітей та осіб з інвалідністю.

При здійсненні аналізу динаміки та тенденцій розвитку валютного ринку України виявлено кілька ключових моментів. По-перше, спостерігається стабілізація курсу національної валюти після переходу до режиму керованої гнучкості, що свідчить про ефективність заходів, вжитих регулятором для підтримки стабільності валютного ринку. По-друге, зниження рівня інфляції сприяє покращенню умов функціонування економіки та фінансової системи. Зміцнення фінансової стабільності сприятиме збереженню довіри до національної валюти та

приверненню інвестиційного капіталу. Крім того, заходи щодо реформування валютного регулювання та підвищення прозорості на валютному ринку є ключовими для створення сприятливого середовища для ефективного функціонування економіки та забезпечення стійкого економічного зростання.

2.2. Фактори, що впливають на роботу на валютного ринку

Валютний курс виступає одним із ключових макроекономічних показників, що має значний вплив на економічну діяльність країни. Національний банк України (НБУ) використовує валютний курс для регулювання платіжного балансу та реалізації монетарної політики. Він є важливим інструментом для визначення взаємозв'язків між національною та світовою економікою, а також для контролю діяльності різних секторів та галузей.

Зміни у валютному курсі можуть мати різноманітні економічні наслідки, які не завжди є передбачуваними. Валютне регулювання відіграє важливу роль у формуванні економічної політики держави, впливаючи на її розвиток та конкурентоспроможність на міжнародній арені. Однак вибір оптимальної системи регулювання валютного курсу вимагає уважного аналізу ситуації на ринку та врахування стратегічних цілей розвитку країни.

Серед факторів, що впливають на діяльність на валютному ринку, слід виокремити, різноманітні структурні чинники, які включають в себе показники економічного зростання, обсяги грошової маси в обігу, рівень інфляції, ставки обліку, стан і структуру платіжного балансу країни, дефіцит державного бюджету, місце країни на світовому ринку товарів та послуг тощо. Тож, валютний курс виступає основою для здійснення операцій з купівлі-продажу валюти, і як будь-яка ціна, він може відрізнитися від фундаментальної вартості через вплив попиту та пропозиції валюти на ринку.

Взаємозв'язок між попитом та пропозицією валюти залежить від різних факторів, які можна умовно поділити на дві групи: кон'юнктурні та структурні. Перші включають коливання в діловій активності, політичну нестабільність, військові конфлікти та очікування економічних суб'єктів. Другі охоплюють динаміку ВВП, темпи інфляції, стан платіжного балансу, рівень доларизації економіки, довіру до національної валюти та розвиток фондового ринку.

Наразі українська гривня, як валютна одиниця, активно представлена на валютних ринках деяких країн, що є ключовими торговельними партнерами України (Додаток А). Однак, варто відзначити, що доступ до міжнародних біржових майданчиків для українських фінансових установ обмежений через недостатність фінансових ресурсів. Така ситуація виникає з деяких об'єктивних причин, що зумовлені обмеженою можливістю українських банків і фінансових установ конкурувати на міжнародному ринку.

Національний банк України свідомо обмежує участь іноземних учасників у валютних торгах на внутрішньому ринку, оскільки навіть незначні спекулятивні операції можуть призвести до значних коливань національного валютного курсу та загрожувати його стабільності. Такий підхід забезпечує додатковий рівень захисту валютного ринку в умовах непевності. Проте, слабкість національної економіки є ключовим фактором, який ускладнює активну участь України на міжнародних валютних ринках. Тому Національний банк України змушений вживати заходів для збереження стабільності національної валюти, зокрема, шляхом утримання гривні від занадто значних коливань, щоб запобігти негативним ефектам для економіки країни. Крім того, варто відзначити, що низька доля України у світовій торгівлі створює певні перешкоди для активної участі гривні на великих міжнародних валютних ринках.

Слід зауважити, що стабільність валютного курсу напряму залежить від ефективності управління платіжним балансом країни. Активний баланс платіжного балансу сприяє зміцненню валютної вартості національної грошової одиниці, що

зумовлено збільшеним попитом на національну валюту з боку іноземних боржників, що мають невиконані зобов'язання перед місцевими експортерами та кредиторами. І, навпаки, пасивний баланс платіжного обороту призводить до зниження валютного курсу. Дана ситуація спричиняє збільшений попит на іноземну валюту з боку внутрішніх боржників, які зобов'язані виконати свої платежі за кордоном.

Проте, валютний курс не лише безпосередньо залежить від показників платіжного балансу, золотовалютних резервів, темпів зростання ВВП та валютного курсу, але й прямо пов'язаний з економічною та політичною обстановкою в країні. Зокрема, існують економічні чинники, які впливають на коливання курсу гривні, що наведено у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 Чинники, що впливають на діяльність на валютному ринку

Чинник	Характеристика
1	2
Економічні чинники	
Характер економічної політики країни	Включає промислову, бюджетно-податкову, грошово-кредитну, соціальну та зовнішньоекономічну політику. Психологічний чинник також важливий, адже громадяни, турбуючись щодо економічних перспектив, забирають депозити з банків та інвестують у покупку валюти.
Валютні інтервенції Національного банку	Національний банк зміцнює або ослаблює валюту країни через валютні інтервенції. Великий вплив на валютний курс має діяльність валютних ринків і спекулятивні валютні операції, де фірми та банки можуть впливати на курс певних валют шляхом продажу їх на більш стабільні.
Політика Національного банку	Зміни в процентних ставках, нормах обов'язкових резервів та операціях на відкритому ринку мають великий вплив на валютний курс. Найтісніший зв'язок між динамікою валютного курсу і інфляцією проявляється при розрахунку курсу на основі експортних цін.
Вплив процентних ставок на міжнародний рух капіталу	Підвищення процентних ставок діє як каталізатор для інвесторів, які знаходять привабливість у вкладенні коштів у валюту країни, що призводить до зростання ціни на національну валюту. Зниження рівня ринкових ставок призводить до зменшення привабливості для іноземних інвесторів, що внаслідок відтоку капіталу призводить до знецінення національної валюти.

1	2
Політичні чинники	
Політична обстановка в межах країни	Включає стабільність уряду, політичні конфлікти, вибори та інші події, які можуть впливати на довіру до валютної системи та загальну економічну ситуацію.
Політика фінансових органів влади держави	Відноситься до рішень, які приймаються фінансовими органами влади щодо валютного регулювання, фіскальної політики, регулювання банківської системи та інших аспектів фінансової діяльності.
Відставка важливих державних діячів	Політичні турбуленції, зміни в уряді або відставки ключових посадових осіб можуть призвести до нестабільності на фінансових ринках та вплинути на валютний курс країни.

Джерело: складено автором на основі [21].

Таким чином, будь-яке зрушення політичної чи економічної ситуації спричиняє глибокі наслідки на фінансові ринки, зокрема на валютний курс. У випадку України, штучне утримання валютного курсу гривні може призвести до зниження конкурентоспроможності вітчизняних виробників, оскільки стабільний або низький курс гривні робить їхню продукцію дорожчою на зовнішніх ринках порівняно з продукцією іноземних виробників, що впливає на здатність країни ефективно конкурувати на міжнародному ринку та залежить від того, які саме політичні рішення приймаються.

Політичні зміни також можуть впливати на міжнародну торгівлю, бо вони можуть змінити умови експорту та імпорту країни. Бажання іноземних партнерів співпрацювати з Україною може змінитися в залежності від політичної обстановки, що в свою чергу впливає на обсяги міжнародної торгівлі та, відповідно, на попит на національну валюту.

Державне регулювання валютного курсу відіграє ключову роль у визначенні курсу національної валюти, включно з діями НБУ, такі як зміна процентних ставок, операції на відкритому ринку та інші механізми впливу на грошовий ринок. Такі заходи спрямовані на забезпечення макроекономічної стабільності через підтримку валютного курсу на необхідному рівні.

Важливо враховувати, що економічні та політичні чинники взаємодіють між собою і можуть мати складний взаємозв'язок. Наприклад, зміни в економічній політиці можуть викликати реакцію на фінансових ринках, а політичні події можуть впливати на економічну ситуацію. Тому для розуміння валютного ринку необхідно аналізувати як економічні, так і політичні аспекти.

2.3. Основні проблеми функціонування валютного ринку України

Інтеграція України в світовий економічний простір передбачає активну участь її суб'єктів економічної діяльності на міжнародних ринках та в міжнародних фінансових операціях. Зазначена участь означає, що українські підприємства, фінансові установи та інші економічні суб'єкти активно взаємодіють з іноземними партнерами, як у сфері торгівлі товарами та послугами, так і у фінансових операціях, таких як міжнародні розрахунки та участь на світових валютних ринках.

Останнім часом валютний ринок України зіткнувся з численними викликами, починаючи від обмежень, пов'язаних з періодом пандемії COVID-19, і завершуючи повномасштабним вторгненням в Україну. Чутливість валютного ринку до подій в політичній та економічній сферах вимагає від українських владних органів оперативних дій для забезпечення макроекономічної стабільності, що включає швидку реакцію на зміни курсів валют, впровадження регуляторних заходів та сприяння розвитку фінансового ринку, що є ключовими для збереження відповідності валютних операцій та забезпечення довіри до економічних перспектив країни [11].

Валютне регулювання в Україні передбачає широкий спектр дій, і Національний банк (НБУ) є центральним органом, що здійснює цю функцію. Основні завдання та функції НБУ у сфері валютного регулювання включають:

— Видання нормативно-правових актів щодо ведення валютних операцій. Дані акти встановлюють правила та умови проведення валютних операцій у країні;

— Видача, переоформлення, зупинка, поновлення та відкликання ліцензій на здійснення валютних операцій. НБУ контролює діяльність фінансових установ та регулює їхню діяльність шляхом надання або відкликання ліцензій;

— Встановлення лімітів відкритої валютної позиції для банків та інших фінансових установ. Такі ліміти обмежують обсяги валютних операцій, які можуть бути здійснені установами;

— Впровадження заходів захисту згідно з вимогами законодавства про валютні операції. НБУ здійснює заходи для захисту валютного ринку від недобросовісних дій та маніпуляцій;

— Застосування заходів впливу до уповноважених установ у разі порушення вимог валютного законодавства. НБУ може накладати штрафи, розглядати скарги та проводити інші заходи для забезпечення дотримання валютних правил та норм [20].

У контексті сучасних умов функціонування економіки України, національне валютне регулювання відіграє критичну роль у забезпеченні макроекономічної стабільності, що особливо актуально у зв'язку зі складністю сучасних викликів, що ставлять під загрозу економічну стійкість країни. Валютний ринок України, аналогічно до ситуації у багатьох інших країнах, виступає важливим механізмом відображення економічного стану та функціонування країни в цілому.

У даному контексті, слід зазначити, що у 2022 році НБУ, відповідно до обстановки в країні в період військового стану, встановив ряд валютних обмежень для забезпечення стабільності фінансової системи та міжнародних резервів країни, серед яких ключовими є обмеження на транскордонні перекази, на розрахунки закордоном, а також на операції з продажу та купівлі валюти. У рамках даних заходів іноземним інвесторам дозволено було переказувати кошти за кордон, що отримані після 01.04.2023 року внаслідок погашення або сплати доходу за облігації внутрішніх державних позик (ОВДП) України згідно з умовами їх розміщення. Проте було тимчасово заборонено розрахунки за кордоном з метою купівлі цінних

паперів та акцій, облігацій та сплати брокерських послуг з використанням карток, емітованих українськими банками. Дані заходи спрямовані на обмеження непродуктивного відпливу капіталу та захисту міжнародних резервів України. Крім того, НБУ припинив проведення щоденних безготівкових операцій з купівлі-продажу валюти в євро та здійснював такі операції виключно в доларах. Дане рішення було ухвалено НБУ з метою забезпечення ефективного управління міжнародними резервами та захисту фінансової стабільності.

З огляду на внутрішні й зовнішні чинники, які впливають на економіку, НБУ змушений постійно реагувати на зміни, що відбуваються на валютному ринку. Це спровоковано змінами на міжнародних ринках, економічними кризами, або внутрішніми факторами, наприклад інфляція. Тому важливо виокремити основні проблеми, що виникають на валютному ринку України і які мають вплив на макроекономічну стабільність та фінансову безпеку країни (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 Основні проблеми функціонування валютного ринку України

Проблеми	Характеристика
1	2
Постійні коливання валютного курсу	Валютний ринок України постійно піддається коливанням через вплив зовнішніх та внутрішніх факторів, таких як політичні та економічні зміни, геополітична напруженість, кризові ситуації та інші. Такі коливання можуть створювати невпевненість серед інвесторів і споживачів, що може негативно позначитися на економіці та фінансовій стабільності країни.
Залежність від зовнішніх факторів	Відкритість економіки України призводить до значної залежності від змін на зовнішніх ринках, таких як ціни на нафту та газ, світові економічні та політичні кризи тощо. Така залежність ускладнює управління економікою та може призвести до нестабільності на внутрішньому ринку.
Недостатній обсяг міжнародних резервів	Незважаючи на певне зростання міжнародних резервів, їх обсяг все ще може бути недостатнім для ефективного управління валютним ринком та забезпечення стабільності національної валюти.
Висока інфляція	Інфляція залишається однією з основних проблем валютного ринку України. Високі темпи інфляції знижують покупну спроможність населення, збільшують витрати на боргові зобов'язання та ускладнюють планування для бізнесу та уряду.

1	2
Нестабільність політичної ситуації	Нестабільність на політичній арені може призвести до несприятливих змін у економіці та фінансовому секторі. Наприклад, політичні кризи часто провокують спад на валютному ринку та впливають на інвестиційний клімат країни.
Корупція та недостатня прозорість	Корупція та недостатня прозорість у валютних операціях можуть порушувати справедливість та ефективність роботи валютного ринку, а також підірвати довіру до фінансової системи країни.
Відсутність адекватного регулювання	Недостатня ефективність регулювання валютного ринку може призвести до небажаних результатів, таких як маніпулювання ринком, нестабільність курсів валют та інші проблеми, які можуть нашкодити економіці країни.

Джерело: складено автором на основі [27].

Під час періоду воєнного стану важливо впроваджувати стратегічні заходи щодо грошово-кредитної політики, які гарантують стабільність та ефективне функціонування економіки. Стратегічні напрямки державного валютного регулювання в Україні ґрунтуються на аналізі світового досвіду та врахуванні специфічних умов українського економічного середовища. Крім того, державне валютне регулювання спрямоване, перш за все, на забезпечення стабільності та ефективності валютного ринку, що є критично важливим для економічного розвитку країни. Наприклад, у 2022 році Національний банк України (НБУ) здійснював значні валютні інтервенції з метою вплинути на валютний ринок та курс гривні. Такі інтервенції спрямовані на збереження стабільності курсу гривні та підтримку економічної ситуації в країні. У 2022 році НБУ здійснив продаж валюти на суму 26 380,59 млн. дол. США та купівлю на суму 3 267,95 млн. дол. США, що сформувало сальдо виручки від продажу мінус купівлі на суму 23 112,64 млн. дол. США. Також, було проведено аукціони, де було продано валюту на суму 130 млн. дол. США та куплено на суму 2 217 млн. дол. США. Результати валютних інтервенцій на початку повномасштабного вторгнення сприяли стабілізації ситуації на валютному ринку та підтримку економічної стабільності країни [20].

Стратегія валютного регулювання в Україні передбачає реалізацію положень «Основних засад грошово-кредитної політики на період воєнного стану». Однією з її ключових напрямків є повернення до системи інфляційного таргетування, що дозволить ефективно контролювати рівень інфляції, а також забезпечить стабільність обмінного курсу шляхом його гнучкості. Даний підхід передбачає управління грошовою масою та процентними ставками з метою досягнення заданих цілей щодо інфляції та валютного курсу.

Додатково, в рамках виконання угоди з Міжнародним валютним фондом (МВФ) у межах Програми розширеного фінансування, стратегія передбачає виконання зобов'язань, що стосуються адміністративних обмежень у сфері валютних операцій. Тобто поступове зняття обмежень та створення більш сприятливих умов для вільного руху капіталу та грошових потоків. План також узгоджується з ширшими стратегічними цілями, такими як збереження цінової та зовнішньої стабільності, що означає, що будь-які заходи, призначені для стабілізації грошово-фінансової сфери, мають бути відповідним чином збалансовані та координовані з іншими економічними політичними заходами з метою забезпечення загальної стабільності та стійкості.

Таким чином, функціонування валютного ринку України супроводжується численними проблемами, які впливають на стабільність економіки та фінансову систему країни. Однією з ключових проблем є недостатня регулятивна політика та недостатня ефективність контролю за обмінним курсом. Крім того, слід зауважити, високу залежність від зовнішніх факторів, таких як геополітичні конфлікти та зміни на світових фінансових ринках, а також недостатній рівень ліквідності та надійності валютного ринку. Вирішення даних проблем вимагає комплексного підходу та активної діяльності з боку урядових структур, регуляторів та учасників ринку. Лише шляхом впровадження ефективних реформ та заходів регулювання валютного ринку стане можливим забезпечення стабільності та надійності

валютного ринку України, що є важливим фактором для економічного зростання та розвитку країни в цілому.

Висновок до розділу 2

Аналізуючи динаміку та тенденції розвитку валютного ринку в Україні, можна виділити декілька ключових аспектів. По-перше, стабілізація курсу національної валюти після переходу до гнучкого режиму свідчить про успішність заходів, спрямованих на підтримку стабільності ринку. По-друге, зниження рівня інфляції сприяє поліпшенню умов для економіки та фінансової системи. Визначені у роботі тенденції сприятимуть збереженню довіри до національної валюти та приверненню інвестиційного капіталу. Крім того, реформи валютного регулювання та підвищення прозорості на ринку є важливими також для створення сприятливого середовища для ефективного функціонування економіки та забезпечення стійкого економічного зростання.

Аналізуючи фактори, які впливають на діяльність на валютному ринку, стає очевидним, що вони включають як економічні, так і політичні аспекти. Економічні чинники, такі як характер економічної політики країни, валютні інтервенції Національного банку, політика фінансових органів влади та вплив процентних ставок на міжнародний рух капіталу, безпосередньо впливають на коливання курсу валют. У той же час, політичні чинники, такі як політична обстановка в межах країни, політика фінансових органів влади держави та відставка важливих державних діячів, можуть також мати значний вплив на валютний ринок через їх вплив на довіру до валютної системи та загальну економічну ситуацію. Залучення політичних чинників у регулювання валютного курсу підкреслює необхідність уважного аналізу як економічних, так і політичних аспектів для розуміння та прогнозування динаміки валютного ринку.

Функціонування валютного ринку України супроводжується численними проблемами, які впливають на стабільність економіки та фінансову систему країни. Недостатня регулятивна політика та ефективність контролю за обмінним курсом, висока залежність від зовнішніх факторів, включаючи геополітичні конфлікти та зміни на світових фінансових ринках, а також недостатній рівень ліквідності та надійності валютного ринку - це лише деякі з ключових проблем. Вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу та активної діяльності з боку урядових структур, регуляторів та учасників ринку. Таким чином, забезпечення стабільності та надійності валютного ринку України можливе за умови впровадження ефективних реформ та заходів регулювання.

РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

3.1. Методичні підходи до прогнозування розвитку валютного ринку України

Аналіз історичних даних валютного ринку України є одним із ключових методів прогнозування його майбутнього розвитку. Цей метод ґрунтується на вивченні минулих курсів валют, обсягів торгів та інших пов'язаних показників з метою виявлення закономірностей та тенденцій, які можуть повторюватися в майбутньому. Прогнозування валютного ринку на основі історичних даних дозволяє розробляти стратегії, що сприяють більш обґрунтованим фінансовим рішенням та ефективному управлінню ризиками [21, с. 12].

Існує декілька методів аналізу історичних даних валютного ринку, кожен з яких має свої особливості та переваги. Одним з найпоширеніших є графічний аналіз. Цей метод передбачає візуальне дослідження графіків курсів валют, шукаючи в них повторювані патерни, такі як лінії тренду, канали, трикутники та інші фігури.

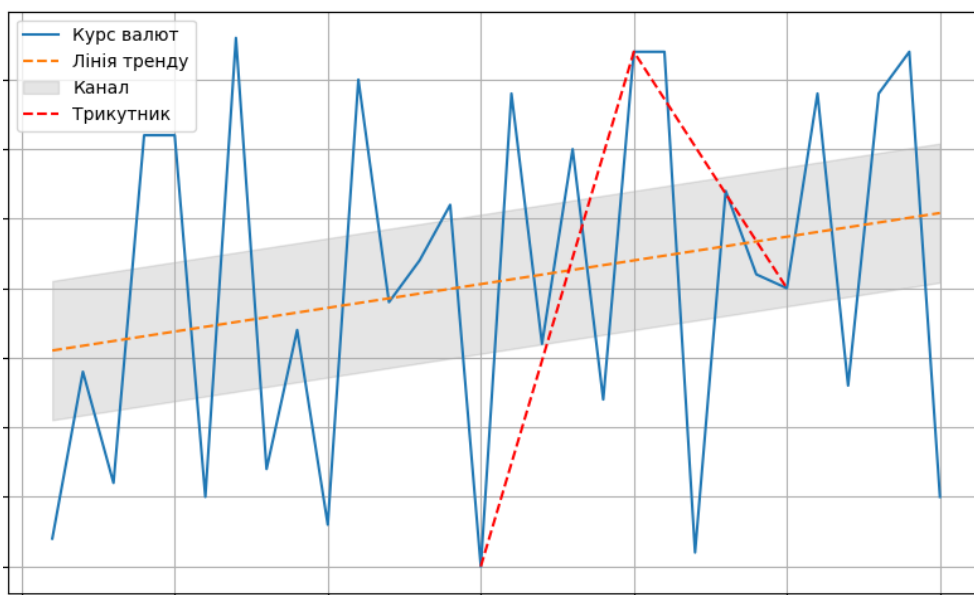

Рис. 3.1 Графік курсу валют з лінією тренду, каналом і трикутником

Лінії тренду використовуються для ідентифікації напрямку руху курсу валюти, тоді як канали вказують на межі, в яких цей курс може коливатися. Трикутники, з іншого боку, часто сигналізують про можливість майбутніх пробоїв, що може бути важливим для прийняття інвестиційних рішень.

Технічний аналіз використовує статистичні індикатори та інші математичні інструменти для виявлення закономірностей та трендів у даних. До популярних технічних індикаторів належать ковзні середні, індекс відносної сили (RSI), дивергенція та конвергенція ковзних середніх (MACD) та інші. Ковзні середні допомагають згладжувати коливання цін та визначати загальний напрямок ринку. RSI використовується для оцінки перекупленості або перепроданості валюти, що може вказувати на можливість корекції. MACD, у свою чергу, комбінує інформацію з декількох ковзних середніх, допомагаючи ідентифікувати зміни в силі тренду.

Економетричні моделі передбачають використання статистичних моделей для прогнозування курсів валют на основі історичних даних та інших економічних показників. Економетричні моделі можуть бути складними та потребувати знань з статистики та економетрики. Вони використовують різні методи, такі як регресійний аналіз, ARIMA (Авторегресивна Інтегрована Середньоквадратична Модель), моделі ГАРЧ (Генералізована Авторегресивна Умовна Гетероскедастичність) та інші. Ці методи дозволяють враховувати як довгострокові, так і короткострокові зміни в економічних умовах, що впливають на валютний ринок.

Аналіз історичних даних може допомогти прогнозувати майбутні курси валют, але важливо пам'ятати, що це не точна наука. На валютний ринок впливає багато факторів, не всі з яких можна передбачити. Тим не менш, аналіз історичних даних надає певні можливості для прогнозування [22].

Однією з головних можливостей є визначення трендів. Аналіз історичних даних може допомогти визначити довгострокові та короткострокові тренди на валютному ринку. Це може бути корисно для прийняття інвестиційних рішень.

Наприклад, якщо історичні дані показують стійке зростання курсу валюти протягом певного періоду, це може бути сигналом для інвесторів про можливість продовження цього тренду в майбутньому.

Ідентифікація зон підтримки та опору також є важливою складовою аналізу історичних даних. Зони підтримки та опору - це цінові рівні, на яких, ймовірно, курс валюти зупиниться або відскочить. Виявлення цих зон може допомогти трейдерам приймати рішення щодо купівлі та продажу валют.

Наприклад, якщо курс валюти наближається до рівня підтримки, трейдери можуть очікувати, що цей рівень буде утриманий, і можуть розглядати можливість купівлі. З іншого боку, при наближенні до рівня опору, трейдери можуть розглядати можливість продажу валюти.

Прогнозування майбутніх коливань є ще однією важливою можливістю аналізу історичних даних. Аналіз історичних даних може допомогти прогнозувати майбутню волатильність валютного ринку. Це може бути корисно для управління ризиками. Наприклад, якщо історичні дані показують періоди високої волатильності в певні часи року, інвестори можуть враховувати це при розробці своїх стратегій управління ризиками, таких як хеджування або встановлення стоп-лосс наказів.

Методичні підходи до аналізу історичних даних валютного ринку включають також якісні методи. Якісний аналіз враховує новини, політичні події, економічні звіти та інші фактори, які можуть впливати на валютний ринок. Наприклад, важливі політичні події, такі як вибори або зміни в уряді, можуть значно вплинути на курс валюти. Аналіз цих подій у контексті історичних даних може допомогти зробити більш точні прогнози.

Узагальнюючи вищезазначене, можна зробити висновок, що аналіз історичних даних валютного ринку України є важливим інструментом для прогнозування його майбутнього розвитку. Використання різних методів аналізу, таких як графічний аналіз, технічний аналіз та економетричні моделі, дозволяє

отримати різнобічний погляд на ринок та ідентифікувати ключові тренди та закономірності. Це, у свою чергу, допомагає інвесторам та трейдерам приймати більш обґрунтовані фінансові рішення та ефективно управляти ризиками.

Економетричні моделі відіграють критично важливу роль у прогнозуванні валютних курсів, надаючи цінні інструменти для аналітиків, трейдерів та інших учасників валютного ринку України. Ці моделі базуються на статистичних методах та економетричних теоріях, що дозволяє їм враховувати складні взаємозв'язки між різними факторами, які впливають на динаміку курсів валют. Вони допомагають у систематичному аналізі історичних даних та прогнозуванні майбутніх тенденцій, що є особливо важливим в умовах волатильності та нестабільності на валютному ринку [23, с. 21].

Існує широкий спектр економетричних моделей, які використовуються для прогнозування валютних курсів. Однією з найпоширеніших є модель авторегресії з ковзним середнім (ARMA). Ця модель описує залежність поточних значень курсу валюти від його минулих значень та похибки прогнозу. Вона враховує минулі тенденції та відхилення, дозволяючи точно передбачати майбутні зміни. Наприклад, якщо в минулому спостерігалися певні патерни у зміні курсу валюти, модель ARMA зможе врахувати ці патерни та використати їх для прогнозування майбутніх змін.

Модель узагальненої авторегресії з ковзним середнім (GARCH) є розширенням моделі ARMA, яка враховує гетероскедастичність та автокореляцію залишків. Гетероскедастичність означає, що варіабельність залишків змінюється з часом, що є важливим аспектом при прогнозуванні валютних курсів. Модель GARCH дозволяє точніше оцінювати ризики та волатильність, що є важливим для прийняття рішень на валютному ринку.

Моделі векторної авторегресії (VAR) одночасно моделюють динаміку декількох валютних курсів, враховуючи їх взаємозв'язок. Ці моделі є особливо корисними, коли необхідно аналізувати взаємозв'язки між різними валютами або

між валютами та іншими економічними показниками. Вони дозволяють зрозуміти, як зміни в одній валюті можуть вплинути на інші валюти, що є важливим для комплексного аналізу валютного ринку.

Моделі динамічних стохастичних загальних рівноваг (DSGE) ґрунтуються на макроекономічній теорії та описують поведінку економічних агентів в умовах невизначеності. Ці моделі враховують різноманітні економічні фактори та їх взаємодію, що дозволяє більш точно прогнозувати динаміку валютних курсів. Вони є складними та вимагають великого обсягу даних, але надають глибокі інсайти у функціонування економіки та валютного ринку [16, с. 100].

Використання економетричних моделей для прогнозування курсів валют має ряд переваг. По-перше, ці моделі дозволяють кількісно оцінити вплив різних факторів на динаміку курсів валют. Це важливо для розуміння, які фактори мають найбільший вплив та як вони змінюються з часом. По-друге, прогнози, отримані за допомогою економетричних моделей, ґрунтуються на об'єктивних даних та статистичних методах, що мінімізує вплив суб'єктивних факторів. Це забезпечує більш надійні та точні прогнози.

По-третє, економетричні моделі можна використовувати для прогнозування курсів валют як на короткостроковий, так і на довгостроковий період. Це важливо для різних учасників ринку, які можуть мати різні часові горизонти інвестування. По-четверте, економетричні моделі дозволяють досліджувати вплив гіпотетичних сценаріїв на динаміку курсів валют. Це дає змогу аналізувати, як певні події або зміни в економічних умовах можуть вплинути на валютні курси, що є важливим для стратегічного планування.

Незважаючи на переваги, використання економетричних моделей для прогнозування курсів валют пов'язане з певними викликами. Одним з основних викликів є складність розробки та використання економетричних моделей. Це завдання вимагає глибоких знань у галузі статистики, економетрики та

програмування. Розробка надійної моделі потребує великої кількості часу та зусиль, а також висококваліфікованих фахівців.

Іншим викликом є доступність даних. Для побудови надійних економетричних моделей необхідні великі обсяги якісних даних. Це може бути проблемою, особливо у країнах з обмеженим доступом до даних або де якість даних може бути сумнівною. Без достатньої кількості надійних даних моделі можуть давати неточні прогнози.

Валютні курси за своєю природою є невизначеними, що робить складним точне прогнозування їх динаміки. Навіть найкращі моделі не можуть врахувати всі можливі фактори та їх взаємодію. Це означає, що прогнози завжди матимуть певний рівень невизначеності. Валютні ринки часто піддаються впливу непередбачуваних подій, таких як політичні кризи, природні катастрофи або раптові економічні зміни. Ці події можуть мати значний вплив на курси валют, що ускладнює прогнозування [25, с. 182].

Крім того, економічні умови можуть змінюватися з часом, що також впливає на точність економетричних моделей. Моделі ґрунтуються на історичних даних, тому вони можуть втрачати свою точність, якщо економічні умови суттєво змінюються. Це вимагає постійного оновлення моделей та адаптації до нових умов.

Отже, економетричні моделі є потужним інструментом для прогнозування валютних курсів, надаючи важливі інсайти для аналітиків, трейдерів та інших учасників валютного ринку України. Вони дозволяють кількісно оцінити вплив різних факторів, мінімізують вплив суб'єктивних факторів, забезпечують можливість прогнозування на різні періоди та дослідження гіпотетичних сценаріїв.

Прогнозування розвитку валютного ринку України потребує комплексного підходу, який враховує не лише мікроекономічні фактори, але й макроекономічні індикатори. Ці індикатори відіграють важливу роль у формуванні курсу валют, оскільки вони відображають загальний стан економіки країни та її взаємодію зі світовою економікою.

Одним із ключових макроекономічних індикаторів, який слід враховувати при прогнозуванні курсу валют України, є валовий внутрішній продукт (ВВП). ВВП є основним показником економічної активності країни, що відображає вартість усіх товарів і послуг, вироблених у країні за певний період. Зростання ВВП свідчить про те, що економіка розширюється, що може призвести до зміцнення валюти. Це пояснюється тим, що зростання ВВП часто супроводжується збільшенням інвестицій та споживання, що підвищує попит на національну валюту. Навпаки, спад ВВП може свідчити про економічні проблеми, що може призвести до ослаблення валюти, оскільки інвестори та споживачі втрачають довіру до економічних перспектив країни.

Інфляція також є важливим макроекономічним індикатором, який впливає на курс валют. Інфляція відображає темпи зростання цін на товари та послуги в економіці. Висока інфляція може призвести до знецінення валюти, оскільки вона знижує її купівельну спроможність. Це означає, що національна валюта втрачає свою вартість відносно інших валют, що може призвести до ослаблення курсу. Низька інфляція, навпаки, свідчить про стабільну економіку, що може позитивно вплинути на курс валюти, оскільки стабільні ціни сприяють збереженню купівельної спроможності та підвищенню довіри інвесторів [17, с. 8].

Торговий баланс є ще одним індикатором, який слід враховувати при прогнозуванні курсу валют. Торговий баланс - це різниця між експортом та імпортом країни. Позитивний торговий баланс, коли експорт перевищує імпорт, свідчить про те, що країна генерує більше іноземної валюти, ніж витрачає, що може призвести до зміцнення валюти. Це пояснюється тим, що надходження іноземної валюти підвищує попит на національну валюту, оскільки експортери конвертують свої доходи в місцеву валюту. Навпаки, негативний торговий баланс, коли імпорт перевищує експорт, може призвести до ослаблення валюти, оскільки країна витрачає більше іноземної валюти, ніж отримує.

Процентні ставки також відіграють чималу роль у формуванні курсу валют. Процентні ставки відображають вартість залучення коштів та впливають на рішення інвесторів щодо вкладення капіталу. Високі процентні ставки можуть призвести до припливу іноземного капіталу, що сприяє зміцненню валюти. Це відбувається тому, що інвестори шукають вищу прибутковість на свої інвестиції та схильні вкладати кошти в країни з високими процентними ставками. Низькі процентні ставки, навпаки, можуть призвести до відтоку капіталу, що може призвести до ослаблення валюти, оскільки інвестори шукають більш вигідні умови для своїх інвестицій в інших країнах.

Державний борг є ще одним важливим макроекономічним індикатором, який впливає на курс валют. Державний борг відображає суму боргу, яку уряд країни має своїм кредиторам. Високий рівень державного боргу може свідчити про фіскальні проблеми, що може негативно вплинути на курс валюти. Це пояснюється тим, що високий борг підвищує ризик неплатоспроможності уряду, що знижує довіру інвесторів та може призвести до відтоку капіталу. Низький рівень державного боргу, як правило, свідчить про фіскальну дисципліну, що може позитивно вплинути на курс валюти, оскільки інвестори бачать менший ризик і готові вкладати кошти в країну [18].

Обмінний курс, або курс валюти, є ціною однієї валюти в термінах іншої. Зміна обмінного курсу може суттєво вплинути на вартість експорту та імпорту, що може мати значний вплив на економіку країни. Наприклад, зміцнення національної валюти робить експортні товари дорожчими для іноземних покупців, що може знизити експорт та негативно вплинути на економіку. Навпаки, ослаблення національної валюти робить імпортні товари дорожчими, що може знизити імпорт та підвищити внутрішнє виробництво, але також може підвищити інфляцію через зростання цін на імпортовані товари.

Аналіз цих макроекономічних індикаторів може допомогти прогнозістам валютного ринку оцінити ймовірний напрямок руху курсу валют України. Важливо

зазначити, що макроекономічні індикатори не є єдиними факторами, які впливають на курс валют. Інші фактори, такі як політична стабільність, геополітичні ризики та очікування інвесторів, також можуть відігравати важливу роль. Політична стабільність є важливим чинником, оскільки політичні кризи можуть призвести до відтоку капіталу та ослаблення валюти. Геополітичні ризики, такі як військові конфлікти або міжнародні санкції, також можуть впливати на довіру інвесторів та стабільність валюти. Очікування інвесторів щодо майбутнього економічного розвитку країни можуть впливати на їхні рішення щодо вкладення капіталу, що також може впливати на курс валюти.

Валютний ринок України тісно пов'язаний з глобальною економікою та політичними подіями. Зміни в інших країнах, особливо у великих економіках, можуть мати значний вплив на курс гривні. Тому моніторинг глобальних економічних подій є важливою складовою прогнозування розвитку валютного ринку України.

Одним із ключових факторів, що впливають на валютний ринок, є зміни у політиці центральних банків. Рішення центральних банків щодо процентних ставок, кількісного пом'якшення та інших монетарних інструментів можуть мати значний вплив на валютні курси. Наприклад, підвищення процентних ставок у США може призвести до зміцнення долара США та ослаблення гривні. Політика центральних банків може також включати заходи для стимулювання економіки, такі як збільшення грошової маси, що може мати інфляційний ефект і вплинути на валютні курси [24, с. 219].

Економічні показники також відіграють важливу роль у прогнозуванні валютного ринку. Слід моніторити такі показники, як ВВП, інфляція, безробіття, торговий баланс та державний борг. ВВП є важливим показником, що відображає загальний стан економіки країни. Високий рівень ВВП може свідчити про здорову економіку, що сприяє зміцненню національної валюти. Інфляція, навпаки, може мати негативний вплив на валютний ринок, оскільки висока інфляція знижує

купівельну спроможність валюти. Рівень безробіття є індикатором стану ринку праці, і високий рівень безробіття може свідчити про слабку економіку. Торговий баланс показує різницю між експортом та імпортом, і позитивний торговий баланс може сприяти зміцненню національної валюти. Державний борг також є важливим показником, оскільки високий рівень боргу може збільшити ризики для економіки і знизити довіру до валюти.

Політичні події також можуть мати значний вплив на валютний ринок. Політична нестабільність, соціальні заворушення та інші події можуть призвести до різких коливань валютних курсів. Наприклад, вибори, зміна уряду, прийняття важливих законодавчих актів можуть мати безпосередній вплив на довіру до валюти та інвестиційний клімат у країні. Геополітичні події, такі як війни, терористичні атаки та міжнародні санкції, також можуть мати значний вплив на валютні ринки. Такі події часто викликають підвищену волатильність на ринках і можуть призвести до значних змін у валютних курсах.

Методи моніторингу глобальних економічних подій включають використання новинних джерел, економічних звітів, дослідницьких звітів та фінансових даних. Новинні джерела, такі як фінансові веб-сайти, газети та журнали, можуть надавати оперативну інформацію про останні економічні та політичні події. Економічні звіти, що публікуються міжнародними організаціями, такими як Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Світовий банк, містять детальну інформацію про стан світової економіки та перспективи її розвитку. Дослідницькі звіти аналітичних фірм та дослідницьких інститутів надають глибокий аналіз глобальних економічних ризиків та можливостей. Фінансові дані, такі як валютні курси, процентні ставки та ціни на сировину, можна отримувати з веб-сайтів фінансових компаній та бірж [19, с. 22].

Після збору даних про глобальні економічні події важливо їх проаналізувати та інтерпретувати. Це включає врахування відносного впливу різних факторів, взаємозв'язку між факторами, а також невпевненості та ризиків, пов'язаних з

прогнозуванням валютних курсів. Відносний вплив різних факторів може змінюватися в залежності від поточної економічної ситуації. Наприклад, під час економічної кризи вплив макроекономічних показників може бути сильнішим, ніж під час стабільного економічного зростання. Взаємозв'язок між факторами також є важливим аспектом аналізу. Наприклад, зміни у процентних ставках можуть вплинути на інфляцію, що, у свою чергу, може вплинути на валютні курси. Невпевненість та ризики є невід'ємною частиною процесу прогнозування, оскільки майбутнє є завжди невизначеним і можуть виникати непередбачені події.

3.2. Напрями вдосконалення валютного контролю в Україні

В умовах постійних змін на міжнародному фінансовому ринку та внутрішніх політичних та економічних викликів, ефективний валютний контроль стає ключовим елементом стабільності та конкурентоспроможності економіки. У даному контексті Україна, як і багато інших країн, постійно вдосконалює свою систему валютного контролю, щоб забезпечити адаптацію до нових умов та міжнародних стандартів. Проте, в умовах війни та економічної кризи дослідження різних напрямків вдосконалення валютного контролю досі є актуальною та темою для українського валютного ринку.

В Україні валютний контроль є предметом управління Національного банку України (НБУ), що виконує важливі функції регулювання валютних операцій та забезпечення стабільності та прозорості на валютному ринку. Серед основних завдань даної інституції варто виокремити надання та анулювання ліцензій на валютні операції, контроль дотримання валютного законодавства, а також впровадження заходів для забезпечення фінансової стабільності.

У рамках валютного контролю НБУ регулює проведення валютних операцій, контролює обмін валют, перекази коштів за кордон та інші фінансові операції, що стосуються іноземних валют. Особлива увага приділяється дотриманню валютних

обмежень та валютного режиму, що має велике значення для фінансової стабільності та економічного розвитку країни. Національний банк здійснює валютний контроль відповідно до нормативно-правових актів, серед яких основним є Закон України «Про валюту та валютні операції» [16].

Також важливою є увага до міжнародних стандартів і зобов'язань, що допомагає забезпечити відповідність валютного контролю міжнародним нормам та стандартам. Наряду з регулюванням валютних операцій, НБУ забезпечує сприятливі умови для розвитку валютного ринку, сприяє прозорості та ефективності валютних операцій, а також вживає заходів для запобігання валютним ризикам та збереження фінансової стабільності в країні [21].

Таким чином, важливим аспектом валютного контролю є здатність регулювати та контролювати різноманітні валютні операції. Надання, анулювання або тимчасова призупинення ліцензій на здійснення валютних операцій є одним із ключових інструментів, які використовуються для забезпечення ефективного функціонування валютного ринку та контролю за обігом іноземної валюти в країні. Такі операції можуть стосуватися різних аспектів валютних операцій, таких як переказ коштів, торгівля валютними цінностями, розрахунки у іноземній валюті, факторингові операції та інші фінансові послуги, пов'язані з валютними активами. Наприклад, контроль над переказами коштів у іноземній валюті може бути важливим для запобігання незаконним фінансовим операціям та легалізації коштів. Торгівля валютними цінностями в готівковій формі може потребувати додаткової перевірки для уникнення фальшивих або незаконних операцій. Факторингові операції, що здійснюються в рамках міжнародних договорів, також можуть підлягати валютному контролю для забезпечення дотримання валютного законодавства та запобігання фінансовим ризикам [24].

Отже, надання, анулювання або тимчасова призупинення ліцензій на валютні операції є важливими інструментами, які дозволяють забезпечувати стабільність та прозорість на валютному ринку країни. Дані заходи дозволяють урядам реагувати

на зміни в економічній ситуації та міжнародних фінансових ринках, запобігати негативним впливам та забезпечувати відповідність валютних операцій законодавству. Тому при впровадженні валютного контролю важливо забезпечити баланс між регулюванням та підтримкою вільного ринку, що дозволяє зберігати конкурентоспроможність економіки, залучати іноземні інвестиції та сприяти розвитку міжнародної торгівлі.

Враховуючи складний політичний, економічний та соціальний контекст України, удосконалення валютного контролю стає нагальною потребою для забезпечення стабільності та ефективності фінансової системи країни. Напрями вдосконалення валютного контролю мають на меті оптимізацію процедур та забезпечення високого рівня контролю за валютними операціями (табл. 3.1).

Таблиця 3.2 Напрями вдосконалення валютного контролю в Україні

Напрями вдосконалення	Характеристика заходів
Оптимізація системи грошових переказів	Зниження витрат та обмеження сум одноразових переказів через міжнародні платіжні системи для резидентів
Підвищення рівня автоматизації	Збільшення використання автоматизованих та диджиталізованих процесів для нагляду і регулювання валютних переказів
Удосконалення ризико-орієнтованого підходу	Забезпечення ефективного контролю за валютними операціями через впровадження ризико-орієнтованого підходу
Посилення адміністративної відповідальності	Збільшення рівня відповідальності за порушення валютного законодавства та введення адміністративних та кримінальних санкцій
Оновлення заходів впливу	Актуалізація та посилення механізмів впливу за порушення валютного законодавства
Посилення співпраці з міжнародними організаціями	Розширення співпраці з міжнародними організаціями та державними структурами для обміну досвідом та інформацією
Актуалізація законодавства	Оновлення законодавчої бази відповідно до поточної економічної та політичної ситуації

Джерело: складено автором

Слід зазначити, що на даному етапі Національному банку та його агентам доцільно впроваджувати сучасні інформаційні технології не лише для поліпшення ефективності внутрішніх процесів, але й для забезпечення більш точного та

швидкого моніторингу та аналізу фінансових операцій, що включає в себе розробку спеціалізованих програмних продуктів для автоматизації звітності, контролю за фінансовими потоками, виявлення фінансових ризиків та моніторингу валютних операцій.

Крім того, Національний банк та його агенти можуть активно долучатися до розробки та впровадження новітніх інновацій у сфері банківського нагляду та валютного регулювання, таких як блокчейн-технології для забезпечення безпеки та прозорості у фінансових трансакціях, штучний інтелект для прогнозування ризиків та виявлення шахрайства, а також інші інноваційні рішення для поліпшення ефективності та надійності фінансової системи.

Таким чином, вдосконалення валютного контролю в Україні виходить за межі лише реакції на поточні виклики, але стає стратегічним кроком у забезпеченні стабільності та ефективності фінансової системи країни. Національному банку та іншим регулюючим органам слід активно впроваджувати сучасні інформаційні технології, підвищувати рівень автоматизації та диджиталізації процесів, посилювати співпрацю з міжнародними організаціями та вдосконалювати законодавчу базу. Такі заходи сприятимуть забезпеченню ефективного контролю за валютними операціями, підвищенню прозорості та відповідальності в цій сфері, а також сприятимуть створенню сприятливого інвестиційного клімату та забезпеченню сталого економічного зростання країни.

3.3 Рекомендації з покращення функціонування валютного ринку України

В сучасних умовах глобалізації та швидкого розвитку фінансових технологій ефективне функціонування валютного ринку стає ключовим аспектом для стабільності та конкурентоспроможності економіки країни. Україна, як і багато інших країн, стикається з численними викликами у сфері валютного регулювання, які вимагають системних та комплексних рішень. З метою вдосконалення

функціонування валютного ринку України та підвищення його ролі в стабілізації фінансово-економічної ситуації в країні, необхідно розглянути широкий спектр заходів та рекомендацій.

Центральний банк України впроваджує валютні інтервенції з метою контролювання валютного ринку, здійснюючи купівлю та продаж іноземної валюти. Однак важливо враховувати, що відповідно до економічного стану та сальдо платіжного балансу, такі інтервенції можуть спричинити виснаження резервів. Для забезпечення ефективності регулювання валютного курсу, центральний банк має розглядати можливість диверсифікації валютних резервів, включаючи стійкі та надійні валюти.

Стратегічне використання різних режимів валютного курсу, таких як фіксований, плаваючий або змішаний, є ключовим аспектом монетарної політики країни. Дана діяльність спрямована на стабілізацію та підтримку курсу національної валюти відносно іноземних валют. Додатково, адміністративні заходи, такі як девальвація або ревальвація валют, можуть бути використані для досягнення монетарних цілей та зміни курсу валют неринковими методами.

Однією зі стратегій регулювання є встановлення валютних обмежень, які включають у себе регулювання операцій з валютними цінностями, що дозволяє не лише контролювати рух капіталу, але й забезпечує вирівнювання платіжного балансу та керування золотовалютними резервами. Тому ми вважаємо, що у контексті вдосконалення валютного ринку України, необхідно враховувати всі аспекти монетарної політики, використовуючи різноманітні інструменти регулювання для досягнення стабільності та ефективності національної валюти (табл. 3.2).

Таблиця 3.3 Рекомендації щодо вдосконалення функціонування валютного ринку України

Рекомендації	Характеристика заходів
1	2
Проведення поетапної девальвації для стимулювання експорту та зменшення дефіциту торговельного балансу	Проведення девальвації може бути корисним інструментом для стимулювання експорту та зменшення дефіциту торговельного балансу. Проте слід уникати раптових змін, щоб уникнути нестабільності в економіці. Рекомендується проводити девальвацію поетапно та з урахуванням можливих наслідків.
Запровадження ліберального режиму на валютному ринку	Запровадження більш ліберального режиму на валютному ринку може стимулювати зростання інвестицій та сприяти залученню іноземного капіталу. Проте важливо забезпечити ефективне регулювання, щоб уникнути надмірної волатильності курсу.
Активне втручання Національного банку на валютному ринку	Національний банк має активно втручатися на валютному ринку для підтримки стабільності курсу національної валюти. Проте ці інтервенції мають бути проведені ретельно та з урахуванням довгострокових наслідків, щоб уникнути виснаження валютних резервів та інших негативних ефектів.
Розгляд можливостей диверсифікації валютних резервів	Щоб зменшити ризики та підвищити стабільність, центральний банк повинен розглядати можливості диверсифікації своїх валютних резервів, що включає включення різних валют у портфель резервів, а також різноманітні фінансові інструменти для забезпечення захисту від валютних ризиків.

Джерело: складено автором на основі [4].

Таким чином, рекомендації щодо вдосконалення функціонування валютного ринку України надають важливі настанови для забезпечення стабільності та ефективності цього ринку. Проведення поетапної девальвації, запровадження ліберального режиму, активне втручання НБУ та розгляд можливостей диверсифікації валютних резервів є ключовими аспектами стратегії. Визначені заходи сприятимуть збалансованому розвитку валютного ринку, зменшенню ризиків та забезпечать стабільність курсу національної валюти. Важливо враховувати усі можливі наслідки та здійснювати кожен крок обережно та з урахуванням довгострокових перспектив.

Висновок до розділу 3

Напрями вдосконалення валютного контролю в Україні орієнтовані на оптимізацію процедур та забезпечення високого рівня контролю за валютними операціями, що включає оптимізацію системи грошових переказів, підвищення рівня автоматизації, посилення співпраці з міжнародними організаціями та актуалізацію законодавства тощо. Визначені у роботі заходи спрямовані на поліпшення ефективності та надійності фінансової системи країни, забезпечення прозорості та відповідальності в сфері валютних операцій, а також створення сприятливого інвестиційного клімату для забезпечення сталого економічного зростання. Реалізація зазначених напрямів вимагає активного впровадження сучасних інформаційних технологій, підвищення рівня автоматизації та диджиталізації процесів, а також посилення міжнародного співробітництва та постійного оновлення законодавства відповідно до сучасних викликів.

Рекомендації щодо вдосконалення функціонування валютного ринку України вказують на необхідність уважного планування та впровадження стратегічних заходів. Проведення поетапної девальвації, запровадження ліберального режиму, активне втручання Національного банку та розгляд можливостей диверсифікації валютних резервів - це ключові аспекти, які сприятимуть стабільності та ефективності ринку. Важливо враховувати можливі наслідки кожного заходу та здійснювати їхню реалізацію обережно, з урахуванням довгострокових перспектив.

ВИСНОВОК

У першому розділі кваліфікаційної роботи було теоретичні засади функціонування валютного ринку. На основі аналізу відповідної літератури було визначено, що сутність валютного ринку проявляється у виконанні ряду ключових функцій, які відображають важливість цього ринку у світовій економіці. Таким чином, валютний ринок є не лише установою для обміну валют, але й механізмом мінімізації ризику, регулювання валютних курсів та забезпечення своєчасних міжнародних розрахунків. Крім того, було зазначено, що інструменти валютного ринку, наприклад, деривативи (ф'ючерси, форварди, свопи та опціони), ліміти, ліцензії, нормативи, а також хеджування валютних ризиків, пруденційний нагляд тощо, дозволяють учасникам ринку мінімізувати ризики, забезпечують своєчасні міжнародні розрахунки, регулюють валютні курси, допомагають у хеджуванні валютних ризиків та використовуються для різноманітних фінансових операцій. У свою чергу різноманітність операцій на валютному ринку дозволяє їх класифікувати залежно від різних ознак, таких як терміни здійснення платежів, механізми виконання та призначення. Наведена у роботі класифікація враховує економічні цілі та наслідки для учасників ринку. Основні операції спрямовані на отримання прибутку, зменшення ризику та розвиток бізнесу, в той час як допоміжні операції підтримують функціонування банківської системи та задовольняють потреби клієнтів.

У другому розділі було здійснено аналіз функціонування валютного ринку України, що сприяло виявленню наступних тенденцій, наприклад стабілізація курсу, зниження інфляції та реформи валютного регулювання, що сприяють збереженню довіри до валюти та поверненню інвестиційного капіталу, сприяючи економічному зростанню та прозорості ринку. З огляду на те, що наразі український валютний ринок є ключовим компонентом економіки країни, який відіграє важливу роль у забезпеченні стабільності фінансової системи та ефективного

функціонування міжнародних економічних відносин. Однак, він стикається з численними проблемами, які ускладнюють його розвиток та можуть негативно позначитися на економіці країни в цілому. Однією з основних проблем є недостатня регулятивна політика валютного ринку. Відсутність чітких правил та механізмів регулювання може призвести до непередбачуваних коливань курсу валют, що порушує стабільність фінансової системи та утруднює планування бізнес-операцій для компаній. Крім того, висока залежність вітчизняного валютного ринку від зовнішніх факторів, таких як геополітичні конфлікти чи зміни на світових фінансових ринках, ускладнює прогнозування та управління валютним курсом. Недостатній рівень ліквідності та надійності валютного ринку також утруднює проведення ефективних операцій для банків та корпорацій.

У третьому розділі роботи було відображено методичні підходи до прогнозування на валютному ринку, методи аналізу та перелік особливості та переваг. Також необхідні напрями вдосконалення валютного контролю в умовах постійних змін на міжнародному фінансовому ринку та внутрішніх політичних та економічних викликів.

Було зазначено, що вдосконалення контролю за валютними операціями включає оптимізацію процедур та збільшення рівня автоматизації. Дані заходи спрямовані на підвищення ефективності та надійності фінансової системи країни.

Для вирішення визначених проблем необхідно вжити комплексу заходів. Перш за все, ефективним заходом є проведення поетапної девальвації може допомогти збалансувати торговельний баланс та зробити експортні товари більш конкурентоспроможними на світових ринках. Слід зауважити, що запровадження ліберального режиму на валютному ринку дозволить залучити іноземний капітал та стимулювати економічний розвиток. Активне втручання Національного банку на валютному ринку є необхідним для забезпечення стабільності валютного курсу та запобігання надмірній волатильності. Розгляд можливостей диверсифікації валютних резервів також може зменшити ризики та підвищити стабільність

фінансової системи. Таким чином, у разі успішної реалізації цих рекомендацій можна очікувати покращення умов функціонування валютного ринку, збільшення його привабливості для інвесторів та підвищення стабільності валютного курсу, що сприятиме розвитку економіки країни та зміцненню її фінансової системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белінська Я., Коваленко Ю. Регулювання валютного ринку України в умовах фінансової нестабільності воєнного часу. Науковий вісник Полісся, 2023. № 1(26). 121-140 с. DOI: [https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-1\(26\)-121-140](https://doi.org/10.25140/2410-9576-2023-1(26)-121-140)
2. Булкот О. В. Валютна мультиполярність у системі глобальних фінансів. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Економіка. 2015. № 12. 6-10 с.
3. Васютинська Л. А. Міжнародні фінанси: навчальний посібник. ФОП Бондаренко М.О., 2017. 310 с.
4. Деркач Ю. Використання інструментів валютного регулювання в умовах воєнного стану. Трансформаційна економіка, 2023. № 3(03). 21-25 с. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8141/2023-3-4>
5. Заволока Ю., Кузьменко О., Кузьменко В. Робота банківської системи та валютного ринку в умовах війни. Економіка та суспільство, 2023. № 50. 7 с. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-3>
6. Івасів Б. С., Прийдун Л. М., Рудан В. Я. Міжнародні розрахунки та валютні операції: навч. посіб. Вектор, 2013. 572 с.
7. Коломієць А. Розвиток валютного ринку в Україні. Організація валютних операцій та розрахунків в Україні. UNIVERSUM, 2023. № 1. 6-11 с. URL: <https://archive.liga.science/index.php/universum/article/view/420>
8. Костюнік О., Рудий Д. Сучасний стан та розвиток валютного ринку України. Матеріали XXII Міжнародної науково-практичної конференції «розвиток підприємництва як фактор зростання національної економіки». НАУ, 2023. 110 с. URL: <https://conf-keip.kpi.ua/article/view/294539>
9. Краус Н. М., Краус К. М., Нікіфоров П. О. Регулювання грошового ринку інструментами монетарної політики. Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій. 2022. № 2(10). 77-90 с. DOI:

<https://doi.org/10.32750/2022-0207>

10. Манжура О., Краус Н., Краус К. Інструменти та механізми регулювання валютного ринку в умовах інстиціональних змін національної економіки. Європейський науковий журнал Економічних та Фінансових інновацій, 2022. № 2(10). 4-18 с. DOI: <https://doi.org/10.32750/2022-0201>

11. Марусяк Н. Л., Марич М. Г. Особливості функціонування валютного ринку України у сучасних умовах. Економіка та суспільство, 2023. № 57. 1-8 с. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-98>

12. Мороз А. М., Пуховкіна М. Ф., Савлук М. І. Центральний банк та грошово-кредитна політика: Підручник. КНЕУ, 2005. 556 с.

13. Національний банк послабив та уточнив низку валютних обмежень. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. 2022. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-poslabiv-ta-utochniv-nizku-valyutnih-obmejen>

14. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні. Національний інститут стратегічних досліджень, 2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voyennoho-16>

15. Офіційний курс НБУ. Мінфін. 2024. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/exchange/nbu/curr/usd/>

16. Поліщук С. С., Йовенко М. О., Галич І. Ю. Валютні інтервенції НБУ як інструмент стабілізаційної політики під час воєнного стану. Стратегічні пріоритети розвитку фінансової системи України в умовах невизначеності : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. Інтерсервіс, 2023. 96-100 с.

17. Про валюту та валютні операції: Закон України від 01.01.2024, № 2473-VIII. Верховна Рада України, 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>

18. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/202. Верховна Рада України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

19. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України: Постанова Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18. Верховна Рада України. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0197500-22#Text>

20. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 01.01.2024, № 361-IX. Верховна Рада України, 2020. URL: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

21. Про Національний банк України: Закон України від 01.01.2024, № 1953-IX. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.

22. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану: Постанова НБУ від 24.02.2022 р. № 18. Верховна Рада України. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_24022022_18.

23. Результати валютних інтервенцій НБУ. Мінфін. 2022. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/nbu/intervention/2022/>

24. Терещенко О. В. Механізми регулювання валютного ринку в умовах відкритості національної економіки. Національний авіаційний університет, 2023. 219 с. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/57698>

25. Чубарь О. Г., Лозицька А. В. Національний валютний ринок: динамічні зміни 2017-2022 років та виклики війни. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка», 2023. № 1(61). 171-182 с. DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1\(61\).172-182](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2023.1(61).172-182)

26. Шапран Н. С. Тенденції розвитку валютного ринку України в період війни. Економіка та суспільство, 2023. № 57. 8 с. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524->

27. Шевченко Н. В. Вплив війни на рівень валютного регулювання в Україні. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія економічна), 2023. № 2, 74-81 с. DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-844X/2023-2-9>

28. Шишкіна О. Вплив фінтех інновацій на глобальні валютні ринки. *Acta Academiae Beregsasiensis. Economics*, 2023. № 4. 307-320 с. DOI: <https://doi.org/10.58423/2786-6742/2023-4-307-320>

29. Шишкіна О. Глобалізація та її вплив на функціонування і розвиток валютних ринків. Проблеми і перспективи економіки та управління, 2024. № 4(36), 249-266 с. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4\(36\)-249-266](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4(36)-249-266)

30. Щур О. Ситуація на валютному ринку України нормалізується. Інтерфакс-Україна, 2023. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/907749.html>

31. Basu S., Mukherjee, A., Klivansky, S. Time series models for internet traffic. In Proceedings of IEEE INFOCOM. Conference on Computer Communications, 1996. № 2, 611-620 p.

32. George E. P. Box, Gwilym M. Jenkins. Time series analysis: forecasting and control. Holden-Day, 1976. 575 p.

33. Kaggle: Your Machine Learning and Data Science Community. Kaggle, 2022. URL: <https://www.kaggle.com/>

34. Scott G. Box-Jenkins Model: Definition, Uses, Timeframes, and Forecasting. Investopedia, 2022. URL: <https://www.investopedia.com/terms/b/box-jenkins-model.asp>

35. The Autoregressive Integrated Moving Average (ARIMA) model. Sigma XL, 2024. URL: https://www.sigmaxl.com/ARIMAForecast.shtml?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwwYSwBhDcARIsAOyL0fiXNeiHfwewxH1yhert6S6K93i__b_p3crkrfqkTzjSx-wACzL79rAaAqTjEALw_wcB

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Країни та валютних ринки в яких представлена українська гривня

Країни	Банківські установи
Польща	PKO Bank Polski
Угорщина	OTP Bank Raiffeisen Bank Zrt
Молдова	OTP Bank
Румунія	Banca Comercială Română
Словаччина	Tatra Banka
Австрія	Raiffeisen Landesbanken Erste Bank Austria
Литва	Florinus
Італія	Intesa Sanpaolo UniCredit Banco BPM Crédit Agricole Italia Bper Banca Banca d'Italia Banca Di Credito Cooperativo Di Roma Società Cooperativa BNL Banca Monte Dei Paschi Di Siena Banca Sella Cassa Centrale Banca Banco Di Sardegna
Німеччина	Bundesbank Deutsche Kreditwirtschaft
Швейцарія	UBS Switzerland AG Credit Suisse
Нідерланди	GWK Travelex RefugeeHelp
Швеція	SVERIGES RIKSBANK
Бельгія	Belfius Beobank BNP Paribas Fortis CBC ING KBC KBC Brussels
Чехія	Raiffeisen Bank